

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗВО УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФІЛОСОФСЬКО-БОГОСЛОВСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра пасторального богослов'я

Магістерська робота

**КАНОНІЧНО-БОГОСЛОВСЬКИЙ АСПЕКТ НЕРОЗРИВНОСТІ
ПОДРУЖЖЯ У КАТОЛИЦЬКІЙ ТА ПРАВОСЛАВНИХ ЦЕРКВАХ**

Студент 6-го курсу Ігор Качабульський

Науковий керівник: Іван Дулиба

Доктор східного канонічного права

Рецензент: Андрій Джигалюк

Ліценціат східного канонічного права

Львів 2021

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

УГКЦ – Українська Греко-Католицька Церква

РКЦ – Римо-Католицька Церква

ККСЦ – Кодекс Канонів Східних Церков

УПЦ – Українська Православна Церква

РПЦ – Російська Православна Церква

ПЦУ – Православна Церква України

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. КАНОНІЧНО-БОГОСЛОВСЬКЕ РОЗУМІННЯ ПОДРУЖЖЯ У БІБЛІЇ	9
1.1 Подружжя у Старому Завіті	9
1.2 Подружжя у Новому Завіті	18
РОЗДІЛ 2. НЕРОЗРИВНІСТЬ ЯК ІСТОТНА ПРИКМЕТА ПОДРУЖЖЯ У КАТОЛИЦЬКІЙ ЦЕРКВІ	28
2.1 Ознаки нерозривного подружжя в Католицькій Церкві	29
2.2 Причини визнання недійсності подружнього вузла та розвід в Католицькій Церкві	33
2.3 Богословське та літургійне значення нерозривності подружжя	44
РОЗДІЛ 3. НЕРОЗРИВНІСТЬ ПОДРУЖЖЯ У ПРАВОСЛАВНИХ ЦЕРКВАХ УКРАЇНИ	53
3.1 Правовий аспект нерозривності подружжя у Православній Церкві ..	53
3.2 Богослов'я нерозривності подружжя	59
3.3 Огляд літургійного тексту Чину Вінчання Православної Церкви	66
ВИСНОВОК	70
СПИСОК ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ	74

ВСТУП

Подія подружжя – це здебільшого весела подія. Зазвичай, одружуються молоді люди, які вирішили через взаємну любов поєднати свої життя у Святому Таїнстві або цивільним шлюбом, якщо не є християнами. Здавалося, що установі подружжя вже стільки років, як самій землі, адже з біблійних розповідей знаємо, що саме через подружній союз чоловіка та жінки Бог дає людям потомство. На жаль, протягом віків, подружжя як інститут зазнавало безліч впливів та змін. Не завжди ці зміни були негативними, але найпомітнішим впливом на подружнє життя було гріхопадіння. Гріх зруйнував цю ідеальну модель у стосунках між чоловіком та жінкою, яка була створена Богом на початку, і цей святий союз зазнав різних негативних наслідків, як болі при народженні, потяг до чоловіка... Одним, з усіх негативних впливів гріха на подружжя можемо виокремити можливість розлучення, яка як і у древні часи, так і по сьогоднішній день на жаль побутує у суспільстві. Потрібно звернути особливу увагу на аспект нерозривності подружжя, щоби зрозуміти її важливість та краще усвідомити її значення.

Тема магістерської роботи «Канонічно-богословський аспект нерозривності подружжя у Католицькій та Православних Церквах». Актуальність теми полягає у необхідності визначити поняття нерозривності подружжя у Святому Письмі та християнських традиціях Католицької Церкви та Православних Церков в Україні. З огляду на велику кількість розлучень, вважаємо корисним краще усвідомити що таке нерозривність, для пропагування її дотримання серед вірних нашої Церкви.

Проблематикою дослідження є аспект нерозривності подружжя у розумінні Католицької Церкви та Православних Церков, адже у кожній Церкві присутнє певне законодавство та вчення, якого повинні дотримуватися як і вірні, так і священнослужителі. У роботі будемо розглядати різні офіційні документи даних Церков, проаналізуємо богословське вчення щодо

нерозривності подружжя, внаслідок чого побачимо певні відмінні та спільні моменти у вченні та законодавстві. Зокрема звернемо увагу на розуміння нерозривності подружжя до та після смерті. Зв'ясуємо, чи є відмінність між Католицьким та Православним богослов'ям.

Мета дослідження полягає у дослідженні вчення про нерозривність подружжя у канонічно-богословському вченні Католицької та Східних некатолицьких Церков.

Завдання дослідження:

1. узагальнити християнське розуміння поняття подружжя
2. відобразити сакраментальний чи несакраментальний вимір подружжя
3. розкрити поняття нерозривності в різних церковних традиціях
4. проаналізувати відмінні трактування вчення про нерозривність подружжя
5. відзначити спільні та відмінні риси вчення про нерозривність

Методами даного дослідження є аналітично-критичний, порівняння, співставлення та синтез.

Оригінальністю даної роботи є той факт, що наша Церква є спадкоємицею різних церковних традицій, оскільки ми є в сопричасті із західною Католицькою Церквою, однак маємо східний обряд, тому аналізуючи вчення обох традицій можемо збагатити своє розуміння нерозривності подружжя.

Межі даної роботи є тематичні. Ми не будемо представляти вчення кожної Православної Церкви, а лише найпоширеніших конфесій, таких як Православна Церква України та Російська Православна Церква. Зі сторони Католицької Церкви будемо обмежуватися вченням Української Греко-Католицької Церкви (далі УГКЦ) та Римо-Католицької Церкви (далі РКЦ).

Структурно, робота буде поділена на три розділи. У першому розділі вважаємо необхідним розглянути розуміння подружжя у Святому Письмі з

наголосом на нерозривність. Відзначимо основні найбільш відомі уривки щодо подружжя як і в Старому, так і в Новому Завіті. Будемо використовувати різні доступні коментарі Святих Отців Церкви, які часто є спільними для обох церковних традицій, тим самим показати «прихильність» або «неприхильність» текстів до нерозривності.

Другим розділом розпочнемо детальніше розглядати вчення Католицької Церкви щодо істотної ознаки подружжя – нерозривності. На основі чинного законодавства, яке знаходимо в Кодексі Канонів Східних Церков та в Кодексі Канонічного Права будемо бачити чим керується Католицька Церква зі сторони закону у питаннях подружжя. Для кращого розуміння певних канонів будемо використовувати коментарі. Наприкінці розділу розглянемо богословське розуміння нерозривності подружжя у різних документах Церкви, зокрема папських, які відображають розуміння та богослов'я подружжя у Католицькій Церкві. Завершимо розділ оглядом літургійних чинів подружжя Римо-Католицької та Української Греко-Католицької Церкви, де звернемо особливу увагу на присутній у них аспект нерозривності та чи йде мова про збереження нерозривності після смерті подругів.

У третьому розділі, за аналогією до попереднього розділу, розглянемо законодавство Православних Церков (Української Православної Церкви, Православної Церкви України та Російської Православної Церкви) щодо подружжя, звернемо увагу на різні перешкоди для його укладання і причини та можливість розлучення. Після цього звернемося до богословського вчення, для розуміння нерозривності за життя і зокрема визначимо, що каже православне вчення про нерозривність після смерті. На завершення розділу також розглянемо офіційне видання тексту Православної Церкви України – Чину Вінчання. В часі аналізу тексту будемо виділяти певні спільності та відмінності у порівнянні до чину Української Греко-Католицької Церкви.

У першому розділі основним джерелом є Святе Письмо разом з різними відомими та доступними коментарями: Барклі, Томаса Райта та інших. Будемо

використовувати також коментарі Святих Отців, наприклад Йоана Золотоустого, Єфрема Сирина, Кирила Олександрійського, Йоана Дамаскина та інших. Для кращого розуміння текстів, будуть використовуватися Латинська Біблія та переклад Єврейської Біблії. У другому розділі основною літературою є *Кодекс Канонів Східних Церков* та *Канони Канонічного Права*. Для пояснення певних канонів будемо використовувати коментарі Кодексу Канонів Східних Церков. Окрім цього, будемо звертатися до катехизму УГКЦ та РКЦ. Основними папськими документами є: *Casti connubii (Непорочне подружжя)* Пія XI, *Familiaris consortio (Сімейна спільнота)* Папи Івана Павла II та *Ammoris Leticia (Радість любові)* Папи Франциска. Допоміжними будуть різні статі сучасних богословів Католицької Церкви. Для розгляду чинів подружжя використаємо офіційний *Требник* УГКЦ 2001 року, а для РКЦ англomовний чин святкування подружжя. Для окреслення законодавства Православної Церкви України та Російської Православної Церкви у третьому розділі звернемося до документів «*Соціальна концепція*» та «*Про канонічні аспекти церковного шлюбу*», в яких описано актуальне законодавство для регулювання укладення подружжя. Богослов'я подружжя у православ'ї будемо черпати з праці відомого православного богослова Йоана Мейендорфа «*Брак в православии*» та не менш відомого видатного богослова та викладача Московської Духовної Академії – Олександра Осипова, лекції якого є у вільному доступі в інтернет-мережі. Також будуть використані різні інтернет-статті, яких є достатня кількість і які мають відношення до нашої тематики. Чин вінчання Православної Церкви України будемо брати з офіційного требника, а для порівняння звернемося до требника митрополита Петра Могилы.

Вважаємо працю корисною для кращої підготовки вірних на передподружніх науках, оскільки чим краще молоді люди, які хочуть одружитися, усвідомлять поняття нерозривності, тим більш відповідально будуть ставитися до свого вибору, що може привести до зменшення кількості розлучень. Дану тему можна поглиблювати більш детально, для прикладу

розглянути розвиток розуміння істотної ознаки нерозривності в історії церковного права, або ж досліджувати поняття нерозривності у творах святих отців певної Церкви, традиції чи періоду. Можна зосередитися лише на нерозривності після смерті у вченні конкретної Церкви, щоби на основі її вчення довести чи спростувати нерозривність подружнього зв'язку по смерті подругів. В даній магістерській роботі нам важливо показати, що обидві церковні традиції, Католицька (західна) та Православна (східна), в той чи інший спосіб, високо цінують аспект нерозривності, завжди стараються берегти цілісність подружжя і оберігати його від розриву.

РОЗДІЛ 1. КАНОНІЧНО-БОГОСЛОВСЬКЕ РОЗУМІННЯ ПОДРУЖЖЯ У БІБЛІЇ

На початок цього розділу вважаємо доцільним визначити загальну інформацію про таке явище як подружжя. Слово «подружжя» асоціюється зі словом «шлюб», «пара – чоловік та жінка», «шлюбне життя»¹, а вперше згадку про створення чоловіка та жінки дізнаємося з найбільш читаної книги – Біблії². Цей союз чоловіка та жінки – шлюб, є заснований Творцем, де вони утворюють спільність усього життя, мета якого є добро подругів та народження дітей, а істотними ознаками є одність та нерозривність³.

1.1 Подружжя у Старому Завіті

У Святому Письмі можемо знайти безліч прикладів про відносини між чоловіком і жінкою. Найпершу згадку про союз чоловіка та жінки знаходимо на початку Старого Завіту, в книзі Буття, де є опис створення світу. Бог творить людину чоловіком та жінкою. Чоловікові не було відповідної допомоги, тому Бог творить для нього жінку, яка є відповідна до нього і чоловік в захваті від неї, каже: «Це справді кість від моїх костей і тіло від мого тіла. Вона зватиметься жінкою, бо її взято від чоловіка» (Бт 2, 23). Якщо ми звернемося до єврейського тексту, до Танаху⁴, книги Берешит 2 глава 23 стих, то побачимо трішки іншу реакцію Адама на жінку, яку Бог сотворив. «І сказав чоловік: Ця цього разу! Кість від моїх костей та плоть від моєї плоті! Вона буде названа жінкою (Іша), бо від чоловіка (Іш) взята вона»⁵ - в цьому перекладі з єврейської бачимо наскільки Адам є захоплений творінням жінки. Він навіть каже, що на цей раз це те, що треба, бо перед тим Бог вже приводив до Адама тварин, які також повинні були бути для допомоги, і він давав їм назви, знаючи що вони

¹ Див. *Словник української мови Академічний тлумачний словник (1970—1980)* // sum.in.ua (26.02.2020).

² Див. *10 найбільш читаних книжок у світі* // litakcent.com (26.02.2020).

³ Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*. Львів 1995, 776.

⁴ Танах – Єврейська Біблія, складається з Тори (п'ятикнижжя), книг Пророків та Писання. Див. *Танах — Еврейская Библия* // toldot.ru (06.11.2020)

⁵ *Берейшит [В началe]* // nev-tanah.info (23.11.2020)

РОЗДІЛ 1. КАНОНІЧНО-БОГОСЛОВСЬКЕ РОЗУМІННЯ ПОДРУЖЖЯ У БІБЛІЇ

нижчі від нього, тому він потребував жінки, яка є рівна йому. І саме в єврейському тексті бачимо також цю рівність етимологічно – *אִישׁ* Іш (чоловік), *אִשָּׁה* Іша (жінка). В цьому бачимо незаперечну спорідненість не тільки тілесну, але й духовну, чоловіка та жінки, оскільки далі, в 24 стиху, читаємо про те, що «стануть одним тілом»(Бт. 2,24). Знову український текст не чітко передає розуміння буття одного тіла, тому при зверненні до Вульгати, латинського перекладу Біблії, зустрінемо «*et erunt duo in carne una*»⁶, де *carne una* перекладаємо як «одна плоть». Саме термін плоть дає нам більш глибоке усвідомлення цього зв'язку між чоловіком та жінкою, бо бути одною плоттю означає бути невіддільною частиною⁷, стати одним нерозривним цілим⁸. В них обох одна природа, бо жінка сотворена з чоловіка, з його ребра, а не зі землі. Тому і Бог творить людину одну, а не двох – чоловіка і жінку, щоби підкреслити єдність людської природи⁹. На думку Августина Іппонського жінка була сотворена з метою дітородження. Бо побороти самотність та допомагати порати город Адаму би чудово допоміг інший чоловік, але оскільки Бог з ребра творить жінку, то для допомоги привести потомство на світ¹⁰. Єфрем Сирин коментуючи стих 24, де сказано що вони стануть одним тілом говорить, що ця єдність є настільки велика, якою вона була спочатку, тобто наскільки поєднано було ребро з Адамом ще до створення жінки¹¹.

Шлюб устанований Самим Богом ще в раю¹². Бог творить шлюб як постійний союз між чоловіком та жінкою, який характеризується тілесною та духовною спільністю¹³. Варто наголосити на те, що в книзі Буття, коли Бог благословить подружжя, воно є моногамне, тобто один чоловік та жінка, хоч

⁶ *Genesis* // magister.msk.ru (06.11.2020)

⁷ Див. *Толковий словарь Ожегова* // endic.ru (23.11.2020)

⁸ Див. *Словник української мови Академічний тлумачний словник (1970—1980)*

⁹ Див. *Біблейские комментарии отцов Церкви и других авторов I – VIII веков. Ветхий Завет 1 Книга Бытия 1-11*. Тверь 2004, 86.

¹⁰ Див *Біблейские комментарии отцов Церкви и других авторов I – VIII веков*, 86-87.

¹¹ Див. Там само, 89

¹² Пор. *Таїнство шлюбу* // parafia.org.ua (23.11.2020)

¹³ Див. Ринекер Ф, Майер Г., *Біблейская Энциклопедия Брокгауза. Брак* // azbyka.ru (23.11.2020)

РОЗДІЛ 1. КАНОНІЧНО-БОГОСЛОВСЬКЕ РОЗУМІННЯ ПОДРУЖЖЯ У БІБЛІЇ

далі в історії Старого Завіту є безліч випадків полігамії. В Старому Завіті можемо також побачити символічне зображення шлюбу, як союз між Богом як чоловіком та народом як жінкою.

Августин Іппонський коментуючи розповідь про творення людини, бачить в Адамі образ Христа, коли сон Адама значить смерть Христа, ребра якого були проколені, і з яких витекла кров і вода, і з цих таїнств твориться Церква. Тому той факт, що жінка пішла від чоловіка вказує на їхню єдність, а що створена саме таким чином, вказує на образ Христа і Церкви¹⁴. Важливо зазначити, що в отців Церкви існує тенденція заперечувати статевий потяг між чоловіком та жінкою до їхнього гріхопадіння. Іван Золотоустий каже про їхнє ангельське життя, без похоті та пристрастей, через що вони не потребували одягу. Тому статевий зв'язок, на його думку, відбувся вже після гріха¹⁵. Думка Афраата Персидського щодо наступних слів «Так то полишає чоловік свого батька й матір і пристає до своєї жінки, і стануть вони одним тілом» (Бт 2,24) дивує, оскільки він прирівнює батька до Отця Небесного, а матір до Святого Духа, від яких відходить чоловік до своєї жінки для пізнання іншої любові, якої не знав досі. Таким чином чоловік прив'язується до світу, а його душа та тіло відпадають від Бога, бо любов до жінки відмінна від любові до Бога. Таким чином, Афраат стверджує, що чоловіки можуть стати одною плоттю і душею з жінками, тому їхні думки відмінні від отцівських (від Божих). Але той, хто залишається сам, все ж ще має один дух та розум з Отцем¹⁶. В цьому можемо побачити певний негатив не тільки у ставленні до статевого стосунку в подружжі, але й до самого подружжя.

А тепер розглянемо декілька коментарів на книгу Буття, саме на уривок, де говориться про створення жінки. Професор Олександр Лопухін в своєму тлумаченні книги Буття вказує, що Адам був в певному сні, але не втрачаючи

¹⁴ Див. *Біблейские комментарии отцов Церкви и других авторов I – VIII веков*, 88.

¹⁵ Див. Там само, 89

¹⁶ Див. Там само, 90

РОЗДІЛ 1. КАНОНІЧНО-БОГОСЛОВСЬКЕ РОЗУМІННЯ ПОДРУЖЖЯ У БІБЛІЇ

свідомості, внаслідок чого і говорить у захваті ці слова: «Це справді кість від моїх костей і тіло від мого тіла» (Бт 2,23). Він також пояснює, що слова: «Полишає чоловік свого батька й матір і пристає до своєї жінки» (Бт 2,24) не можуть стосуватися Адама, бо він не мав уявлення про батьків, вони вказують більше на Божественне устанавлення подружжя, бо їх цитує сам Ісус Христос в Євангелії від Матея (Див. Мт 19,5)¹⁷. Далі поглянемо на етимологію слова «пристає» (Бт 2, 24), яке навіть в українській мові відображає якимсь щільне приєднання одного до іншого, у певних моментах навіть навіки¹⁸, проте в єврейській мові «дабак» означає поглинатися, уподібнюватися, тому вказує не тільки на фізичну єдність між подругами, як на духовну єдність, настільки сильну, що вони вже повинні не представляти дві особи, а одну спільну особистість. Цей тісний духовно-моральний союз у Святому Письмі та в Отців Церкви є образом союзу Христа і Церкви¹⁹. Повернемося до Івана Золотоустого, коли він роздумує про момент творення жінки і для чого вона була створена. Адам отримав дуже велике достоїнство після створення, а саме усі тварини були в його владі і він подібно як цар з рабами, міг дати кожній тварині ім'я. Але для нього не було допомоги такої, яка би була йому спільна по природі, і тут, наголошує Іван Золотоустий, Бог не відмовляє в бажанні людини, творить жінку і дає достоїнство пророче, що означає можливість спілкування з Богом, визволяє людей від всіх турбувань таких як одяг, щоб вони жив подібно ангелам на землі. Іван Золотоустий в цьому захоплюється величчю і любов'ю Бога до людини та в ненависті диявола, який хоче позбавити людину ангельського життя²⁰.

Після непослуху, після вигнання з раю, - тоді починається подружнє життя. До непослуху перші люди жили, як ангели, і не було мови про співжиття ... Таким чином, спочатку життя було дівственне; коли ж через перших людей стався непослух, і

¹⁷ Див. Лопухин А. *Толковая Библия Толкование на книгу Бытия* // azbyka.ru (23.11.2020).

¹⁸ Див. *Словник української мови Академічний тлумачний словник (1970—1980)*, (23.03.2020).

¹⁹ Див. Лопухин А. *Толковая Библия Толкование на книгу Бытия*.

²⁰ Див. Иоанн Златоуст, *Беседы на книгу Бытия* // azbyka.ru (23.11.2020).

РОЗДІЛ 1. КАНОНІЧНО-БОГОСЛОВСЬКЕ РОЗУМІННЯ ПОДРУЖЖЯ У БІБЛІЇ

увійшов в світ гріх, дівство відлетіло від них, так як вони стали негідними настільки великого блага, а замість того вступив в силу закон шлюбу²¹.

Отож чітко бачимо, що Іван Золотоустий розглядає подружжя як щось не до кінця властиве людині, тобто в первинному задумі та в ангельському житті в раю його не було, а було встановлене аж після гріха, коли людина стала пристрасна та схильна до гріха, а шлюб є для співжиття і для продовження роду.

Наступним до уваги візьмемо вчення Івана Дамаскина, який роздумуючи над величністю дівства говорить про шлюб, який «був винайдений заради того, щоб людський рід не був стертий з лиця землі та знищений смертю, щоб через дітородження рід людський зберігся в цілості»²². А щодо розмноження, то тут Іван Дамаскин пояснює, що це не означає статевий стосунок, бо Бог міг помножити людський рід іншим способом, якби вони не порушили заповіді. Бог в своїй мудрості міг передбачити, що люди можуть втратити дівство, тому і створив їх чоловіком та жінкою, щоб вони множилися. Він також наголошує на дівстві як на ангельському житті, але не старається осквернити шлюб, оскільки говорить про його благословення від Христа, але каже, що Христос сам добре знав, що дівство вище прекрасного (краще за шлюб), бо Він є роджений від Отця безпочатково, воплотився з Діви також без цього шлюбного зв'язку, таким чином сам у собі показав істинне і досконале дівство. Ісус дівство не встановив законом, але наставив нас і дав нам силу для дівства. А шлюб для тих, хто не може впоратися з пристрастями, щоб запобігти перелюбу та для народження дітей, але, ще раз наголошує Іван Дамаскин, дівство краще²³.

Натомість ієромонах Серафим Роуз пояснює, що не потрібно думати що отці дивляться на шлюб як на необхідне зло або заперечують для нього Боже благословення, адже ці отці розглядають шлюб як добрий стан, який є після

²¹ Иоанн Златоуст, *Беседы на книгу Бытия*.

²² Иоанн Дамаскин *Точное изложение Православной веры* Москва 2003, 155 [PDF]

²³ Див. Иоанн Дамаскин *Точное изложение Православной веры*, 155-156 [PDF]

РОЗДІЛ 1. КАНОНІЧНО-БОГОСЛОВСЬКЕ РОЗУМІННЯ ПОДРУЖЖЯ У БІБЛІЇ

гріхопадіння, але ця річ добра вторинно, перед вищим дівством, яке мали Адам та Єва до гріха та ті, хто за порадою апостола Павла обирає дівство (Див. 1Кор 7,8). А Григорій Ніський каже, що в шлюбі є початок нашої подібності до тварин. Він не засуджує шлюб і не відкидає його благословення від Бога, але наголошує, що треба надавати перевагу чомусь одному, а саме турботі про божественне, тому тим, хто хоче йти за Христом треба залишити це, бо шлюб виявляється є останньою межею нашого віддалення від Раю²⁴.

Якщо підсумувати, то можемо зробити висновок, що багато коментарів до перших глав книги Буття, де розповідається про створення чоловіка і жінки, про їхнє спільне життя, робить наголос на шлюбі, як на негативному елементі, який виник внаслідок гріха. Різні отці радше воліють заперечувати будь-яку близькість, зокрема статеву, в перших людей, кажучи, що вона була вже після їхнього вигнання з Раю, бо після гріха вони втратили свою чистоту, дівство, і цей союз, який ми називаємо шлюбом є даний для того, щоб не впадати в ще більше зло.

У Святому Письмі виникає цікава аналогія, коли порівнюють шлюб чоловіка і жінки до відносин Бога до свого народу Ізраїля. Можливо таке порівняння виникає внаслідок певних негараздів, поширених у шлюбі, не тільки мається на увазі дрібні конфлікти, а коли, наприклад, жінка відходить від чоловіка, зраджує йому, але з часом може повернутися і чоловік приймає її і прощає. Подібне було і у відносинах між Богом і народом, де народ час до часу блудить, відвертається, зневажає Бога. Однак Бог незважаючи на це шукав можливості навернення для народу, інколи через різні випробування та труднощі, все ж народ повертався до свого союзу.

Порівняння шлюбу до відносин Бога з людьми досить поширене. Окрім алегоричного бачення шлюбу ніхто не забороняє нам дивитися на текст

²⁴ Див. Роуз С. *Православное понимание книги Бытия* // azbyka.ru (24.03.2020).

РОЗДІЛ 1. КАНОНІЧНО-БОГОСЛОВСЬКЕ РОЗУМІННЯ ПОДРУЖЖЯ У БІБЛІЇ

буквально. Тому поглянемо на ще одну книгу, де є вказівка від Бога утворити шлюб, а саме книга пророка Осії.

Вже з перших слів книги, пророк Осія отримує від Бога наступні слова: «Іди, візьми собі за жінку блудницю й дітей блудних, бо край, покинувши Господа, тільки й знає, що блудувати.» ... Завагітніла вона й породила йому сина» (Ос 1,2-3). Цікавий момент, що пророк почувши такий наказ, взяти собі блудницю не відмовляється від цього, не молить Бога звільнити його від виконання цього наказу, але як каже Кирило Олександрійський, як пристрасна людина з великою готовністю спішить до блудниці. Але оскільки вчинене пророком було щось духовне та внаслідок великої любові до Бога, тому пророк охоче приступає до виконання цієї волі. В іншому випадку Бог ніяк би не хотів чогось подібного, а саме щоб такий праведний чоловік осквернився таким стидним та нечестивим співжиттям з блудною та розпусною жінкою. Однак Кирило наголошує, що ніхто не може осудити бажання пророка вступити в шлюб з такою жінкою та любити дітей, оскільки Писання ніде не забороняє, а навпаки захищає чесний шлюб (Див. Євр 13,4). Тому бути праведними та вести благочестиве життя мали можливість ті, які хотіли цього, хоч мали дітей і очевидно були в шлюбі. Наприклад блаженний Авраам з потомками, які стали угодними Богу. Виникає питання, чи можна докоряти згоді пророка вступити в шлюб, коли Бог через тілесність повелів зобразити духовне і корисне. Тому сміло можна вважати, що пророк спас Гомер, бо схилив її пристати до одного чоловіка, і замінивши її розпусне життя удостоїв материнства²⁵. «А турбуватися не надто багато для своєї особистої вигоди, навпаки більше думати про те, що корисно та необхідно для спасіння іншого – є діло святе та достойне подиву»²⁶.

Розглянемо інший коментар, а саме преподобного Єфрема Сирина, який зразу розуміє цей наказ Господа взяти блудну жінку (Див. Ос 1,2) алегорично. Він вказує, що цей союз є образом союзу Ізраїльського народу в Самарії, який

²⁵ Див. Кирилл Александрийский *Толкование на пророка Осию*, Москва 2006, 23-34 [PDF].

²⁶ Кирилл Александрийский *Толкование на пророка Осию*, 34 [PDF].

РОЗДІЛ 1. КАНОНІЧНО-БОГОСЛОВСЬКЕ РОЗУМІННЯ ПОДРУЖЖЯ У БІБЛІЇ

блуд чинить, кланяється Ваалу та інших богам. Наголошує на тому, що блуд і перелюбство також і в інших пророків слід розуміти як служіння іншим богам²⁷.

Про ставлення до шлюбу можемо прочитати в пророка Малахії. Ставлення Бога до розлучень: «Бо мені осоружний розвід, - говорить Господь, Бог Ізраїля» (Мал 2, 16). Слова «Хіба він не створив їх як одну істоту, що має тіло й дух у собі? Чого ж шукає ця одна істота?» (Мал 2,15) виражено наголошують на єдності у подружжі, про що ми зазначали, коли досліджували створення людини. Отож, з тексту розуміємо, що Бог не може дозволити розвід. Тут пророк Малахія виступає, можливо, строго, але справедливо, бо Мойсей забороняв шлюб тільки з деякими народами (Див. Вих 34,16 ; Втор 7,3), а Малахія взагалі з іншими народами. Очевидно, що такі вимоги були необхідні для того, щоби позбавити юдеїв від поклоніння іншим богам. Малахія також повністю заборонив розвід, тим приблизився до слів Христа (Див. Мт 19,8-9)²⁸. Крім того, в тексті наголошується на необхідній вірності жінці юності своєї²⁹. Отож бачимо схильність пророка до збереження та пошану до правдивого шлюбу.

Однією з найбільш знаних біблійних описів про любов чоловіка та жінки є беззаперечно книга Пісня Пісень. Можемо розглядати книгу як історію двох закоханих, між якими не було близьких статевоїх стосунків до шлюбу. Книга промовляє своєю назвою, що вона є найвеличнішою піснею, яка коли небуть величала подружню любов, вона є вершиною любовної поезії. В ній, любов підноситься на високий рівень, а не зводиться до суто фізичного задоволення. Книга дає нам зрозуміти, що Бог благословив любов між чоловіком та жінкою, що любов тілом та душею це нормально, адже серед усіх книг Святого Письма Бог передбачив окрему одну, для звеличення цієї любові. Не зважаючи на

²⁷ Див. Ефрем Сирин *Толкование на книгу пророчества Осии*, Москва 2006. 90-91 [PDF].

²⁸ Див. Лопухин А. *Толковая Библия. Толкование на книгу пророка Малахии* // azbyka.ru (23.11.2020)

²⁹ Див. Ефрем Сирин *Толкования на священное Писание Книга пророка Малахии* // azbyka.ru (23.11.2020)

РОЗДІЛ 1. КАНОНІЧНО-БОГОСЛОВСЬКЕ РОЗУМІННЯ ПОДРУЖЖЯ У БІБЛІЇ

особливість описів частин тіла, стає зрозумілим, що це не є чимось непристойним³⁰. Можливо, саме книга Пісня Пісень покликана трохи розвіяти негативне ставлення до людської статевої і шлюбного зв'язку, який є встановлений Богом, і не повинен відбуватися раніше до шлюбу. Бо Бог благословляє цей зв'язок саме в шлюбі, і в цій книзі він відбувається вже після шлюбу. Тому справжня правдива любов можлива лише в шлюбі, і подружки повинні берегти себе для неї. Не варто відкидати алегоричне значення книги, а саме безмежну любов Христа як жениха до своєї невісти Церкви. Вважаємо книгу особливо актуальною в час «вільної любові», оскільки вона допомагає нам відкрити не тільки любов Бога до людини, але те, якою має бути правдива любов в подружжі³¹.

В після апостольському часі та в патристичну добу не всі добре ставилися до шлюбу. Стосується це найперше отців церкви. Іван Золотоустий прирівнює дівство до золота а шлюб до срібла і каже, що Церква не заперечує необхідність шлюбу. Він наводить приклад порівняння, як на полі ростуть білі лілеї, так і інші квіти, де білі лілеї символізують дівство, а інші квіти це подружжя. Обидва шляхи ведуть до основної мети – здобути Царство Небесне. Амвросій прямо каже, що надає перевагу дівству, хоч не заперечує шлюбу. Сучасний православний богослов, протоієрей Геннадій Фаст роздумує так, що шляхом до Бога в цілому є *целомудрія*. Шлях *целомудрія* є через дівство, монашество, вдівство та на останок через шлюб. Отже, він вважає прямою лінією до Бога – дівство, а інші більш звивисті, оскільки якщо подивитися, більшість святих були в безженному стані, однак це не означає що миряни в подружжі не досягли Царства Небесного³².

В цьому підрозділі ми коротко представили погляд на подружжя у Старому Завіті, зокрема яке воно було при створенні людини, побачили цю

³⁰ Див. Карсон Д. *Новый Библиейский Комментарий. Часть 2 (Ветхий Завет). Псалтирь – книга пророка Малахии* // azbyka.ru (30.03.20)

³¹ Див. Карсон Д. *Новый Библиейский Комментарий.* (30.03.20)

³² Див. Фаст Г. *Толкование на книгу Песнь Песней Соломона.* Красноярск 2000 [PDF], 486-488.

тісну єдність, яку мають чоловік та жінка на онтологічному рівні та як коментують цей союз Отці Церкви.

1.2 Подружжя у Новому Завіті

Прихід Ісуса Христа був довгоочікуваний і багато людей хотіли бути в тому часі, і слухати його слова (Пор. Мт 13, 17; Лк 10, 24), однак не всі, хто мав можливість слухати навчання Христа були задоволені почутим. Завжди були присутні ті, яким слова Ісуса не подобалися, через що власне багато людей скреготали зубами на нього (Пор. Мт 12, 14). Ісусове навчання не скасовувало закон Старого Завіту, а радше доповнювало його та очищало від різних невластивих первинному задуму практик (Пор. Мт 5, 17). Це стосувалося також і подружжя, яке в той час зазнавало багато різних впливів, а Христос, прийшовши, утверджує правдиве первинне значення шлюбу, про що можемо читати на сторінках Нового Завіту.

Розпочнемо з уривку Євангелії від Матея, де фарисеї запитують Ісуса про розлучення, і Він наголошує на єдності чоловіка і жінки, яка встановлена Богом після їхнього створення (Див. Мт 19, 3-9). Також додає дуже важливі слова, «Що, отже, Бог получив, людина хай не розлучає» (Мт 19,6), які вказують на Боже благословення на їхнє спільне життя, і що людина ніяк не може розірвати цей союз. Ісус заперечує в цьому уривку розвід, який дозволив Мойсей, наголошуючи, що на початку так не було, тобто Бог не творив чоловіка та жінку, щоб вони мали змогу потім розійтися, а навпаки щоб були одне тіло (Див. Мт 19, 3-9). Коментуючи даний уривок євангелиста Матея, Дональд Карсон зазначає, що згідно закону Мойсея чоловік міг відпустити жінку за певних умов (Див. Втор. 24,1) даючи розвідний лист. Ісус не входячи в суперечку з фарисеями дає відповідь, що шлюб не може бути розірваний, тобто розвід не дозволений, яка б не була причина, бо розвід не сумісний з первинним задумом Творця щодо святості шлюбу. Тобто Ісус відсилає нас до первинного

РОЗДІЛ 1. КАНОНІЧНО-БОГОСЛОВСЬКЕ РОЗУМІННЯ ПОДРУЖЖЯ У БІБЛІЇ

задуму Господа (Див. Бт. 1,27), де людина була створена чоловіком та жінкою, щоб жити в союзі. Право на розвід утворилося для регулювання шлюбних відносин після гріхопадіння, тому вони не сумісні з первинним задумом Божим³³. У Євангелиста Матея є, однак, один незрозумілий момент, де хтось може побачити дозвіл на розлучення (Див. Мт. 5, 32). Питання викликають слова «хіба у випадку розпусти» (Мт. 5,32), чи справді у цьому випадку дозволено розвід? Дехто може розуміти це як дозвіл на розвід при зраді у подружжі, проте це пояснення не узгоджується з контекстом уривку³⁴. «Подружня зрада в біблійній мові окреслюється словом *moicheia*, а в тексті Матея стоїть слово *porneia*, яке є перекладом єврейського слова *zenut*, що в равіністичному навчанні вживалося на окреслення неправних зв'язків між родичами і спорідненими»³⁵. Отож, в цьому уривку ніяк немає дозволу на розлучення. Коли йде мова про нерозривність подружжя, це, однак, не стосується неправосильних подружжів, наприклад, між родичами або коли є співжиття подругів, які не мають законного шлюбу³⁶. Тоді це розпуста, тому таке співжиття повинно бути розірване, допоки не буде укладено законне подружжя.

Якщо ми почнемо досліджувати ставлення юдеїв до шлюбу, то зрозуміємо, що це був вищий стан у порівнянні з безженним. Залишитися неодруженим міг хтось, хто хотів все життя присвятити вивченню писання, інакше уникнення шлюбу і потомства вважалося ганьбою, оскільки він применшує образ Божий у світі, не виконує заповідь плодитися, тай всі очікували приходу Месії, тому потомство було настільки важливе, що його відсутність вважалося ганьбою та навіть покаранням (Див. Лк. 1,25; Бт. 15,2; Лев. 20, 20-21;). Однак на справді не все було так ідеально. Жінка практично не мала ніяких прав, вважалася власністю батька, який може видати її заміж, а потім вже чоловіка, який може

³³ Див. Карсон Д. *Новый Библиейский Комментарий. Часть 3 (Новый Завет)* // azbyka.ru (03.04.20).

³⁴ Див. Морозов К. *За винятком випадку розпусти (porneia)* // credo.pro (03.04.20).

³⁵ Морозов К. *За винятком випадку розпусти (porneia)*.

³⁶ Див. Там само.

РОЗДІЛ 1. КАНОНІЧНО-БОГОСЛОВСЬКЕ РОЗУМІННЯ ПОДРУЖЖЯ У БІБЛІЇ

через безліч причин розвестися з нею, натомість жінка не могла цього зробити. Якщо жінка не знайшла милості в очах чоловіка, то він просто пише розвідний лист (Див. Втор. 24,1), бо без нього вона не зможе вступити в інший шлюб. Були труднощі в розумінні поняття «Помітив би в неї що-небудь негоже»(Втор. 24, 1), одна школа Шаммаї, будучи більш категоричною, вважали ці слова порушення чистоти чи зраду, а представники школи Гіллея розуміли ці слова дуже широко. За їхнім трактуванням чоловіки могли розвестися з жінкою, коли вона погано приготує їжу, поговорить з іншими чоловіками, чи навіть коли просто чоловікові сподобається інша жінка. Очевидно, що більшої прихильності зазнала школа більш ліберальна, тому важливість сім'ї була настільки применшена, що в часи Ісуса дівчата відмовлялися виходити заміж, через таку вільну можливість розлучення. Ісус діє як реформатор, коли заперечує розлучення³⁷.

В час Ісуса шлюб піддавався впливам різних народів. Якщо говорити про важливість шлюбу в Греції, то він ніяк не є прикладом для наслідування. Для греків жінки були необхідні лише для організації домашнього життя. Все інше чоловіки отримували в позашлюбних стосунках, які вважалися цілком нормальним явищем. Проституція була узаконена, а на виручені кошти був навіть збудований храм богині любові Афродіті в Коринті, внаслідок чого виникла говірка «жити по-коринтськи», що означало вести розпусне життя. Щодо розлучення, то воно було настільки простим, що не вимагало ніяких юридичних дій, лише присутність свідків та повернення приданого³⁸.

Тепер розглянемо, яким було ставлення до шлюбу в Римській імперії. Спочатку він був досить шанований, жінка нічим не відрізнялася в правах від чоловіка, мати дітей було честю, а про розлучення й мови не було. Щодо проституції, то такі жінки були, але мати з ними зв'язок було безчесно. З плином часу в Римську культуру поступово проникає Грецька ментальність,

³⁷ Див. *Комментарии Баркли От Матфея 5 глава* // bible.by (03.04.20).

³⁸ Див. *Комментарии Баркли От Матфея*.

РОЗДІЛ 1. КАНОНІЧНО-БОГОСЛОВСЬКЕ РОЗУМІННЯ ПОДРУЖЖЯ У БІБЛІЇ

внаслідок чого розвід стає таким же поширеним як і шлюб, тому втрачається первинна велич шлюбу. На цьому контрасті Ісус повертає ідеал непорочності подружнього життя, заперечує розлучення, що безумовно шокувало античний світ, де такі ідеали не були поширені. Тому з приходом християнства приходять також ідеал подружжя, про який навіть не мріяли³⁹.

Фарисеї питали Ісуса, як він ставиться до розлучення, чи радикально як школа Шаммая, чи ліберально як школа Гіллея, а він повертається до початку, до Адама і Єви, як до прикладу їхнього ідеального і нерозривного союзу, таким чином нагадує що кожна подружня пара є на зразок цієї першої. Однак фарисеї пригадують момент з Писання, що дозволяє розвід (Втор. 24, 1), таким чином чекають від Ісуса якесь заперечення цього вчення, чи заперечення авторитету Мойсея, від якого вони отримали Закон. Ісус пояснює, що дозвіл на розлучення від Мойсея не є законом, а лише дозвіл (вийняток), оскільки первинний ідеал у подружжі був занедбаний, тому Ісус пригадує про тісний зв'язок чоловіка і жінки як одне тіло (Мт. 19, 4-5; Бт. 2, 24), і що саме такий задум є в Бога⁴⁰.

Наступні уривки, в яких йде мова про шлюб, і які подібні за змістом є у євангелістів Марка та Луки. У Марка бачимо чітку заборону розлучення без винятку (Див. Мр 10, 1-12). Подібно передає слова Христа Лука, наголошуючи на перелюбстві, при укладанні шлюбу з розведеною або тим, хто розлучається (Див. Лк 16, 15). Як ми побачили вище, в той час на ідеали подружжя в юдеїв були значні негативні впливи, зокрема від греків. Для людей стало звичним ділом розлучитися, особливо для чоловіків, і їм це подобалося, бо жінка була як річ, яка навіть не могла розпочати сама процес розлучення. Всі до цього звикли, не виникало проблем, бо вважали це чимось нормальним, дозволеним Мойсеєм, авторитет якого був беззаперечний для юдеїв.

Можемо підсумувати, що шлюб є абсолютною єдністю чоловіка і жінки, яка є посвячена Богові. Чоловік та жінка будуть настільки «одно», що можна

³⁹ Див. *Комментарии Баркли От Матфея*.

⁴⁰ Див. Там само.

РОЗДІЛ 1. КАНОНІЧНО-БОГОСЛОВСЬКЕ РОЗУМІННЯ ПОДРУЖЖЯ У БІБЛІЇ

назвати їх одною плоттю. Про цей ідеал говорив Ісус. Ця єдність не означає лише спільність за життя, вона означає спільність назавжди. Шлюб не може будуватися лише на фізичній єдності, проте ця єдність є необхідною⁴¹. У шлюбі повинна бути спільність життя подругів⁴² і все їхнє життя має бути спрямоване один для одного. Саме в шлюбі люди знаходять свою повноту.

Ми мали можливість відвідувати лекції Школи сім'ї при Українському Католицькому Університеті, де на першій лекції йшла мова про біблійну антропологію людини. Доповідач зазначав на тому, що Бог творячи людину промовляє Сам до Себе, тим самим відокремлюючи людину від іншого створіння. Людина сотворена на образ і подобу Божу. Щодо образу, то з єврейської образ означає «відбиток, відображення, яке залишив митець». У небіблійній літературі це слово застосовувалося для означення володарів. І в цьому є велич біблійного тексту, оскільки царське достоїнство має кожна людина. Щодо подоби, то вона відкривається у відносинах, так як Бог утворює спільноту осіб Отця, Сина і Святого Духа, тому Бог вкладає нам прагнення відносин, досягти подоби доведенням цих відносин до досконалості. Бог є любов (1Йо. 4, 8), а при зверненні до Мойсея називає себе «Я той, хто є», отже для Бога бути (жити, існувати, буття) означає любити⁴³. «Здатність Адама і Єви до відносин є образом, а їхнє зростання у відносинах, на зразок Бога, який є любов'ю, - це шлях від Божого образу до Божої подоби... Таїнство подружжя для того і є, щоби двоє людей за допомогою Божої благодаті навчилися одне одного любити»⁴⁴. У другому, трохи пізнішому описі, створення людини є більше деталей. Сказано, що Бог ліпить чоловіка як аналогія з творенням глечика, коли майстер в процесі творення від просіювання глини до додавання води, надання форми та утискання, алегорично можемо уявити наскільки

⁴¹ Пор. *Комментарии Баркли От Матфея*.

⁴² Пор. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 776.

⁴³ Див. Волошак І. *В Іншому чи в Іншій до нас приходить сам Господь. Конспект лекції о. Романа Лаби* // family-institute.org.ua (10.04.20).

⁴⁴ Волошак І. *В Іншому чи в Іншій до нас приходить сам Господь. Конспект лекції о. Романа Лаби*.

РОЗДІЛ 1. КАНОНІЧНО-БОГОСЛОВСЬКЕ РОЗУМІННЯ ПОДРУЖЖЯ У БІБЛІЇ

витонченим є творення чоловіка. Перш ніж дати Адамові жінку, Бог йому дає заповідь доглядати за Раєм, тобто щоб Адамові дозріти до відносин з Євою, треба дозріти у відносинах з Богом. Творення жінки є поміччю для чоловіка, а в цьому контексті доповідач наголошує на тому, що жінка для чоловіка є божественною допомогою. Створення жінки з ребра чоловіка, означає її рівність з ним, бо не з ноги чи голови, а з ребра, яке захищає серце, тому жінка має доступ до серця чоловіка. Адама Бог зліпив, а Єву збудував (Пор. Бт. 2, 22), це дієслово вживали щодо святині чи жертovníка, тобто Єва для Адама, так і жінка для чоловіка є місцем, де об'являється Господь⁴⁵. Бог у своїй премудрості утворив союз подружжя для людини, щоб вона виходячи з себе жила для іншого, на зразок любові Христа до людей, який помер за нас.

Для звершення ідеалу подружжя, який встановив Бог, необхідна любов, яка допомагає вирішити будь-які труднощі, оскільки любов спрямована на того, кого любимо (чоловіка до жінки, жінки до чоловіка). Любов виключає егоїзм, спрямований на задоволення власних потреб, вона повинна бути на зразок любові самого Христа до людей. Зважаючи на це, учням здається неможливим виконати ці Христові слова щодо подружжя, бо їхнє розуміння подружжя будувалося на різних равіністичних приказах типу «постійне капання в дощову погоду і сварлива жінка – одне на одного схожі» (Прип. 27, 15), «і дізнався, що жінка гіркіша від смерти, що її серце – тенета й петлі, а її руки – пута. Хто Богові вгоден, той вирветься від неї, а грішник ускочить у її руки» (Проп. 7, 26) і різні впливи інших народів виховали в людей зовсім інші стандарти, коли була доступна «вільна любов», коли розлучитися дуже просто і жінку можна використовувати як річ. Вони забули про первинний задум Бога для подружжя, про їхню спільність життя, про настільки тісну єдність, що виникає назавжди. Тому й не дивно, що реакція учнів була: «Коли така справа чоловіка з жінкою, то ліпше не женитись» (Мт. 19, 10), бо немає ніякої дороги

⁴⁵ Див. Волошак І. *В Іншому чи в Іншій до нас приходить сам Господь. Конспект лекції о. Романа Лаби.*

РОЗДІЛ 1. КАНОНІЧНО-БОГОСЛОВСЬКЕ РОЗУМІННЯ ПОДРУЖЖЯ У БІБЛІЇ

назад. Ми розуміємо, що правдива любов в шлюбі, цей ідеал, про який говорить Христос є доступна тим, хто має до допомоги самого Христа та дію Святого Духа, тоді можемо досягти такого ідеалу в подружжі, якого хоче Бог ще від створення світу⁴⁶.

Апостол Петро, продовжуючи тему подружжя, звертається до жінок, пригадуючи їм про важливість коритися своєму чоловікові та пам'ятати, що справжня краса жінки є у серці, а не у зовнішньому вигляді і також нагадує чоловікам про повагу до жінок, що вони також заслуговують шани і так само покликані до участі у вічному житті (Див. 1Пт. 3, 1-7.). Ми вже побачили вище, що шлюб в часи Ісуса Христа у юдейському світі зазнав безліч впливів і права чоловіка та жінки були далеко не рівними. Знаємо, що чоловік міг розійтися зі своєю жінкою дуже легко, причину для розлучення можна було знайти легко, посилаючись навіть на книгу Второзаконня 24, 1, таким чином цей союз легко зазнавав розриву. І очевидно відбувалися зловживання з боку чоловіків. З огляду на це, апостол Петро наголошує на взаємних обов'язках, оскільки християнство не надає нікому привілеїв, що було новим скажімо для римських подружніх реалій. Чоловіки повинні бути розсудливі, не забувати що жінки від них слабші, а отже потребують ніжної поведінки. Ще одною новинкою було зрівняння чоловіків і жінок у «духовних правах», бо у греків, римлян та навіть юдеїв (частково) жінки не брали участі у жодних богослужіннях. Чоловіки повинні не тільки любити, але й шанувати жінок, «віддаючи їм належну шану як співспадкоємцям благодаті життя, - тим ваші молитви не втрачатимуть на силі» (1Пт. 3,7). Якщо чоловік буде одностайним з жінкою, може бути одностайним з Богом⁴⁷.

У посланні апостола Павла до Євреїв (Див. Євр 13,4), автор дає настанови для людей, які жили в тому часі. Апостол Павло також не оминув згадати подружжя, де наголошує на його непорочності та чесності, про що було

⁴⁶ Див. *Комментарии Баркли От Матфея*.

⁴⁷ Див. *Комментарии Баркли 1 послание Петра* // bible.by (10.04.20).

РОЗДІЛ 1. КАНОНІЧНО-БОГОСЛОВСЬКЕ РОЗУМІННЯ ПОДРУЖЖЯ У БІБЛІЇ

важливо наголошувати в тому часі, оскільки з явищем подружжя були значні проблеми. Чи дійсно ці настанови стосувалися того часу і до нас не мають ніякого відношення? Відомий коментатор Томас Райт каже, що такі речі як гроші та секс відносяться до вічних питань. Шлюб є чимось особливим і ніхто не повинен втручатися в цей тісний союз чоловіка та жінки. В теперішній час поширена розпуста як і в часах I століття, тому як тоді, так і зараз християни йдуть проти сучасної культури. Автор послання до Євреїв попереджає про Боже покарання для тих, хто нівечить цей зв'язок, хто перекидає Його дар – секс, відділяючи його від подружжя заради розваги, задоволення та іншого. Тим самим розуміємо, що Богові угодні правдиві стосунки в подружжі, а їхнє викривлення буде засуджене⁴⁸.

Тепер розглянемо глибокий та красивий уривок з послання до Ефесян, де апостол показує необхідний ідеал у відносинах чоловіка до жінки та жінки до чоловіка, іншими словами про ідеал справжнього подружжя. Найважливіший момент цього уривку – це прирівнювання подружжя як єдності Христа та Церкви (Див. Еф. 5,22-33). Нікому, хто знає наскільки великою є любов Христа до людей в його спільноті – Церкві, не доведеться сумніватися в міцності цієї любові, не говорячи вже про те, що вона може бути розірвана, тому це порівняння, на нашу думку, найкраще показує велич та поєднання подругів в Святій Тайні Подружжя. В цьому уривку апостол цитує книгу Буття знову пригадуючи читачам про «одне тіло» (Бт. 2,24; Еф. 5, 31) називаючи це великою тайною. Апостол Павло тут говорить цікаві речі про шлюб, проте можемо пригадати, що він у своєму посланні до Коринтян закликає навпаки утриматися від такого рішення, бо вступити в шлюб є як засіб уникнення блуду (Див. 1Кор. 7). Однак цьому поясненню є час, коли апостоли очікували швидкого пришествя Христа, тому і апостол радить не одружуватися, бо нежонатий піклується про діла Господні (Див. 1Кор. 7, 32). Варто зазначити, що

⁴⁸ Див. Томас Райт – Послання до Євреїв. Популярний коментар // vutaniya.info (9.06.2020)

РОЗДІЛ 1. КАНОНІЧНО-БОГОСЛОВСЬКЕ РОЗУМІННЯ ПОДРУЖЖЯ У БІБЛІЇ

між написанням послання до Коринтян та до написання послання до Ефесян пройшло близько 20 років і апостол зрозумів що Друге Пришестя не наступає так швидко, як він думав, тому в цьому посланні він вже може спокійно виявити велич подружнього союзу прирівнюючи до відносин Христа та Церкви. В цьому уривку треба виділити кілька наголосів: перший вказує на необхідності підкорення жінки чоловікові, а другий на любові. Любов є жертвенна, як нам це показав Христос, любов спонукає чоловіка піклуватися про жінку, а не просто егоїстично задовольняти свої потреби. Любов в подружжі настільки міцна та нерозривна, як наші органи в тілі, і хто захоче свідомо розірвати своє тіло? І найважливіший момент – подружжя має бути у Господі, де між подругами присутній сам Христос, не двоє а троє⁴⁹.

У посланні до Колосян, апостол Павло не оминає згадати за відносини між чоловіком та жінкою (Див. Кол 3,18-19), які як ми вже довідалися не були в найкращому стані в апостольські часи. Апостол нагадує, що відносини між чоловіком та жінкою не повинні бути корисливими та споживацькими, жінка не має бути предметом володіння чоловіка, не має бути служанкою яка виконує його забаганки. Ці відносини мають бути в Господі, подружжя повинно пам'ятати, що Христос є той, хто благословляє їхнє життя і сам є невидимо присутній серед них⁵⁰.

В цьому підрозділі ми побачили, що тексти Нового Завіту досить часто згадують про подружжя зокрема як явища благословенного Богом, яке може прийняти кожна людина. Особливо наголошується в Євангельських уривках, які ми наводили, як Христос виступає проти розлучення та наголошує на великій нерозривній єдності подругів в «одному тілі». Також в апостольських посланнях знаходимо порівняння відносин у подружжі як Христа та Церкви, про розривність яких не може йти мова, бо знаємо що Христос не тільки не

⁴⁹ Див. *Комментарии Баркли на послание к Ефессянам* // bible.by (11.06.20).

⁵⁰ Див. *Комментарии Баркли на послание к Колоссянам* // bible.by (14.06.20)

РОЗДІЛ 1. КАНОНІЧНО-БОГОСЛОВСЬКЕ РОЗУМІННЯ ПОДРУЖЖЯ У БІБЛІЇ

залишає свою Церкву, але не перестає піклуватися про неї, навіть коли вона не є Йому слухняною.

РОЗДІЛ 2. НЕРОЗРИВНІСТЬ ЯК ІСТОТНА ПРИКМЕТА ПОДРУЖЖЯ У КАТОЛИЦЬКІЙ ЦЕРКВІ

Істотними прикметами подружжя є єдність та нерозривність¹, які вказують на особливий союз чоловіка та жінки, який є благословенням Божим для подругів провести у спільності усе своє життя. Однак в теперішньому часі спостерігаємо тенденцію втрати розуміння шлюбу як цінності та важливості його істотних ознак єдності та нерозривності².

Синод Єпископів Києво-Галицького Верховного Архиепископства УГКЦ констатує, що Україна посідає одне з перших місць у Європі за кількістю розлучень. Велика частина з них припадає на молоді пари, які провели в шлюбі не більше трьох років³. Єпископи УГКЦ у цьому зверненні наголошують на важливості подружжя, а зокрема наголошують на єдності яку встановив наш Господь «Що Бог з'єднав, людина нехай не розлучає» (Мт. 19, 6). Обов'язок Церкви є стояти на захисті сімейної любові, проголошувати красу подружжя та постійно нагадувати, що сім'я є іконою Бога у Пресвятій Тройці, як ми відкриваємо у Святому Письмі, що повнота Божого образу відображається в людині в єдності чоловіка та жінки (Див. Бт. 1, 26)⁴. Душпастирі зобов'язані турбуватися про належну підготовку вірних щодо християнського подружжя, підтримувати його статус на відповідному рівні християнського вчення. Для цього душпастирі повинні через проповідь та катехизи до молоді наголошувати на важливості християнського шлюбу та його обов'язках, також через безпосередні науки тих, хто готується вступити в стан християнського подружжя, через літургійний обряд шлюбу, який виявляє, що подружжя знаменує собою таємницю єдності між Христом і Церквою, і також не потрібно забувати про підтримку Церкви для супругів після вінчання, щоб вони з

¹ Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 776 § 3

² Див. *Звернення Синоду Єпископів Києво-Галицького Верховного Архиепископства УГКЦ з нагоди Року сім'ї в Україні* // news.ugcc.ua (03.09.2020)

³ Див. *Звернення Синоду Єпископів Києво-Галицького Верховного Архиепископства УГКЦ з нагоди Року сім'ї в Україні*

⁴ Див. Там само.

РОЗДІЛ 2. НЕРОЗРИВНІСТЬ ЯК ІСТОТНА ПРИКМЕТА ПОДРУЖЖЯ У КАТОЛИЦЬКІЙ ЦЕРКВІ

кожним днем досягали більшої святості вірно виконуючи та оберігаючи подружній союз⁵. Свята Церква ніколи не забуває наголошувати на святості непорочного подружжя через постійні викривлення з боку суспільства, зокрема намісники Риму часто у своїх повчаннях пригадують про занепад цього святого союзу, про бажання та обов'язок оберегти своїх овець від отруйних полів та пригадати всім людям про гідність та переваги християнського подружжя і дати ліки тим, які потребують допомоги⁶.

2.1 Ознаки нерозривного подружжя в Католицькій Церкві

У 1990 році була проголошена апостольська конституція *Sacri Canones* св. Папою Іваном Павлом II, якою всі східні католицькі Церкви отримали єдине право, якого повинні дотримуватися. Кодекс Канонів Східних Церков (далі ККСЦ) є правовим документом, який містить канони для регулювання прав та обов'язків починаючи від мирян, закінчуючи найвищою владою Церкви. Також ККСЦ містить канони в яких безпосередньо йде мова про Святі Тайни, зокрема вказівки як вони повинні відбуватися, про різні перешкоди чи випадки, коли вони повинні чи не повинні уділятися. Перші канони щодо кожної Святої Тайни мають богословський характер, а подальші більш правовий зміст.

«Подружній союз, заснований Творцем і наділений його законами, завдяки якому чоловік і жінка за невідкличною особистою згодою утворюють взаємну спільність усього життя, за своєю природою призначається для добра подругів та народження і виховання дітей»⁷. Цей перший канон, який стосується подружжя, наголошує на Божественному встановленні цього Таїнства, про що також вказують тексти Святого Письма, які ми розглянули в першому розділі. Сам Бог є Творцем подружжя та наділяє його благами та цілями⁸. Ще одним

⁵ Див. Кодекс Канонического Права 1063.

⁶ Див. Енцикліка Папи Пія XI про християнське подружжя // catholicnews.org.ua (04.09.2020)

⁷ Кодекс Канонів Східних Церков, 776.

⁸ Див. II Ватиканський Собор. Душпастирська конституція про Церкву в сучасному світі *Gaudium et spes*. Львів 2014, 371.

РОЗДІЛ 2. НЕРОЗРИВНІСТЬ ЯК ІСТОТНА ПРИКМЕТА ПОДРУЖЖЯ У КАТОЛИЦЬКІЙ ЦЕРКВІ

важливим моментом у цьому союзі чоловіка та жінки є спільність усього життя, яке супруги отримують через невідкличну подружню згоду. Не менш важливим елементом у подружжі є глибока душевна спільність життя та подружня любов, але в самому каноні немає згадки про любов, хоч вона безсумнівно є надзвичайно важлива у подружжі, проте з правової точки зору її відсутність не впливає на правосильність подружжя⁹. Це зроблено для того, щоб у майбутньому не було причиною для визнання неправосильного шлюбу відсутність любові у подружжі. У наступному параграфі йде порівняння правосильного подружжя між хрещеними з бездоганною злукою Христа та Церкви¹⁰. Таке порівняння подружжя ми вже зустрічали у текстах Святого Письма, про що вказали в першому розділі. Чоловік та жінка мають відображати єдність між Христом і Церквою у взаємодаруванні та непроминальній вірності¹¹.

«Істотними прикметами є єдність і нерозривність, які в подружжі між хрещеними набувають особливої сили з огляду на святу тайну»¹². Тлумачний словник української мови пояснює слово «нерозривний» як щось таке одне, що не можна розірвати на частини, та якщо стосується зв'язку, то такий, який не можна порушити¹³. Саме тому «найбільш помітною прикметою подружнього права Католицької Церкви є абсолютна нерозривність юридично правильного, по-людськи завершеного та сакраментального подружжя»¹⁴. Це є найбільша різниця в подружньому праві католицької Церкви зі Східними некатолицькими церквами¹⁵. Єпископи УГКЦ дбаючи за цілісність подружніх пар та про їхню нерозривність закликають молодих людей виважено приймати рішення вступити в шлюб, не робити це поспішно, а разом дозрівати в любові,

⁹ Див. Учительське служіння Церкви та святі таїнства: Канонічне право III. Львів 2008, 127.

¹⁰ Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 776 § 2.

¹¹ Пор. *Gaudium et spes*, 372.

¹² *Кодекс Канонів Східних Церков*, 776 § 3.

¹³ Див. *Словник української мови Академічний тлумачний словник (1970—1980)* // sum.in.ua (07.09.20).

¹⁴ Поспішил В. *Подружнє право Коментар до Східного Католицького Подружнього Права*. 3.

¹⁵ Див. Поспішил В. *Подружнє право*, 3.

РОЗДІЛ 2. НЕРОЗРИВНІСТЬ ЯК ІСТОТНА ПРИКМЕТА ПОДРУЖЖЯ У КАТОЛИЦЬКІЙ ЦЕРКВІ

усвідомити мету, основні засади та істотні ознаки подружжя, оскільки у Вінчанні Господь поєднує супругів в одне ціле¹⁶, бо що Бог з'єднав, людина хай не розлучає (Пор. Мт 19, 6 ; Мр 10, 9).

Розглянемо істотну ознаку подружжя – одність. Це поняття окреслює досконалу психологічну злуку між лише одним чоловіком та лише одною жінкою. Противиться одності – полігамія, тобто коли є один чоловік і кілька жінок та навпаки. Проте вона суперечить ідеалу подружжя як союзу однієї жінки та одного чоловіка, як це було встановлено Богом (Бт 2, 24) та природі людини в цілому з її психологічним розумінням¹⁷. Тому одність є однією з істотних прикмет у християнському подружжі, бо лише тоді може відбуватися взаємне дарування, любов освячена Христовим таїнством, поєднує нерозривно тілесно та духовно чоловіка та жінку, де немає місця перелюбу та розлученню¹⁸. З цього випливає, що у Католицькій Церкві не повинно бути розриву подружжя, проте є деякі випадки, коли Католицька Церква дозволяє розлучення¹⁹.

Друга істотна ознака подружжя це нерозривність. У канонічному праві цим терміном ми окреслюємо постійність подружнього вузла, який був природно довершений, який був укладений без жодних перешкод свідомо та добровільно, не може бути розв'язаний жодною людською владою і з жодних причин окрім смерті²⁰. Саме це «окрім смерті» може викликати в нас багато питань, коли ми говорили про глибокий душевний зв'язок та спільність усього життя²¹, про образ подружжя як Христа та Церкви (Див. Еф 5, 31-32). Чи це може означати що смерть дійсно є тим моментом, що розриває святе таїнство благословення Богом? Однозначної відповіді немає, але ми можемо звернутися

¹⁶Пор. Звернення Синоду Єпископів Києво-Галицького Верховного Архiepіскопства УГКЦ з нагоди Року сім'ї в Україні (03.09.2020).

¹⁷ Див. Поспішил В. *Подружнє право*, 8.

¹⁸ Пор. *Gaudium et spes*, 374.

¹⁹ Пор. *Кодекс Канонического Права*, 1141 – 1155.

²⁰ Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 853.

²¹ Пор. *Gaudium et spes*, 371.

РОЗДІЛ 2. НЕРОЗРИВНІСТЬ ЯК ІСТОТНА ПРИКМЕТА ПОДРУЖЖЯ У КАТОЛИЦЬКІЙ ЦЕРКВІ

до різних джерел, зокрема літургійних, віроучительних та правових, щоб вияснити це питання. У Катехизмі наголошується на таїнственність подружжя, де чоловік та жінка благодаттю Святого Духа стають одним тілом, досконало доповнюють одне одного своїми тілами та творять нерозривну єдність. Сам Христос благословив законне подружжя і дітонародження. Саме Христос поєднує у любові чоловіка та жінку, які творять домашню Церкву²². У присязі подругів є ця згадка «до смерті», проте катехизм наголошує на те, що «силою Христовою подружжя любов повінчаних сильніша від смерті й триватиме навіки»²³. Церква вчить, що ця любов не переривається смертю, бо любов сильніша за смерть, тому заохочує вдовця або вдовицю в разі смерті зберігати вірність покійному подругові²⁴. Катехизм Католицької Церкви наголошує на Божественному встановленні подружжя, що сам Бог на початку Своїм задумом утворив нерозривну єдність двох життів. «Розірвання з Богом, первородний гріх, має наслідком розірвання первісної спільності чоловіка та жінки»²⁵, проте Бог ніколи не відмовляв подружжю у своїй благодаті, яка є конче потрібна для здійснення єдності їхнього життя, для якої вони були створені. Подружжя в історії спасіння зазнавало різних викликів, тому коли нерозривність здавалася чимось нездійсненим, задля жорстокості серця Законом Мойсея було дозволено відпускати жінку, але своїм приходом Христос приносить можливість всьому творінню відновити початковий стан, який вони мали при творенні і дає силу і благодать для подружжя, щоби вони зрозумівши первинний сенс з допомогою Христа жили згідно з ним²⁶. Єдність та нерозривність у подружжі досягається завдяки вірності обітниці та взаємного дарування себе самого, звершується через єдність в Христі Ісусі через Таїнство Подружжя, поглиблюється через спільне прийняття Євхаристії. Найбільший вияв цієї єдності закорінений у

²² Див. Синод єпископів УГКЦ, *Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха»*. Львів 2011, 154-157.

²³ Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха», 157.

²⁴ Див. Катехизм УГКЦ, 157-158

²⁵ Синод Української Греко-Католицької Церкви. *Катехизм Католицької Церкви*. Львів 2002, 386

²⁶ Див. Катехизм Католицької Церкви, 386-388.

РОЗДІЛ 2. НЕРОЗРИВНІСТЬ ЯК ІСТОТНА ПРИКМЕТА ПОДРУЖЖЯ У КАТОЛИЦЬКІЙ ЦЕРКВІ

вірності Бога Своему Союзові та вірності Христа Церкві, а подружжя представляє та засвідчує цю єдність. Якщо через людську неміч співжиття супругів є неможливе, Церква турбуючись про них допускає фізичне відокремлення, проте наголошує на їхньому подружньому нерозривному зв'язку перед Богом²⁷.

2.2 Причини визнання недійсності подружнього вузла та розв'язування в Католицькій Церкві

Церква завжди наголошувала на істотних ознаках подружжя, особливо на нерозривності. Нерозривність є властивістю природнього подружжя, яка виключає розлучення цього союзу. Таку властивість мало подружжя Адама та Єви (Бт. 2, 24). Проте в законодавстві є багато причин, через які подружжя може вважатися не таїнственным (тобто не є святою тайною) та не правосильним, а також бути не законним. Внаслідок того в Католицькій Церкві, попри досить твердому наголошені на одності та нерозривності подружжя, все таки присутнє таке поняття як розірвання подружнього вузла.

Спочатку ми визначимо, що потрібно для звершення правосильного або іншими словами дійсного подружжя. Подружній союз утворюється між чоловіком та жінкою через невідкличну особисту згоду²⁸, яка є цілковита, ексклюзивна та остаточна. «Подружня згода – це акт волі на підставі якого чоловік і жінка через нерозривний союз взаємно себе віддають і приймають одне одного для утворення подружжя»²⁹. Подружжя є Святою Тайною і є правосильне лише між хрещеними. Подружжя також вважається правосильним не тільки між католиками, але і між католиком та хрещеною некатолицькою стороною, при тому подружжя католиків керується найперше Божим правом, канонічним та цивільним, а для некатоликів ще додається власне право своєї

²⁷ Див. Катехизм Католицької Церкви, 388-396

²⁸ Див. Кодекс Канонів Східних Церков, 776

²⁹ Кодекс Канонів Східних Церков, 817.

РОЗДІЛ 2. НЕРОЗРИВНІСТЬ ЯК ІСТОТНА ПРИКМЕТА ПОДРУЖЖЯ У КАТОЛИЦЬКІЙ ЦЕРКВІ

церкви або спільноти³⁰. Душпастирі мають обов'язок дбати про правосильність та законність подружжів, тому треба упевнитися у відсутності перешкод, адже перешкода робить особу не здатною укласти правосильне подружжя. Тобто перешкода робить подружжя неправосильним, вона може бути загальновідома або таємна³¹. «Перешкода – це правова дискваліфікація, встановлена Божим або людським (церковним або державним) правом, яка забороняє людині заключати подружжя»³². Є перешкоди, від яких може звільнити місцевий ієрарх, проте є перешкоди, від яких може звільнити лише Апостольський Престіл: свячення, довічний прилюдний обіт чистоти (монаші обіти) та супруговбивство. При тому Патріарх може також дати диспензу (дозвіл на звільнення від обов'язку дотримання закону) від обітів чистоти та супруговбивства. Проте ніхто і ніколи не може дати диспензу від кровної спорідненості в прямій лінії (батько-донька), та в другому ступені бічної лінії (рідні брат та сестра)³³.

Також право застерігає окремі перешкоди, через які подружжя не може бути правосильно укладене. Бувають перешкоди, які можливо усунути, тоді подружжя може бути законно та правосильно укладене. Це стосується віку, для правосильності право вимагає досягнення 16 років для чоловіка, та 14 для жінки, проте дозволяє Партикулярному праву Церкви свого права встановлювати інші вікові обмеження для законності³⁴. В УГКЦ Партикулярне Право не встановлює конкретного віку для наречених, проте посилається на приписи цивільного законодавства³⁵. В Україні для чоловіка вимагається досягнення 18 років, а для жінки 17 років, проте зазначено, що у виняткових ситуаціях виконавчі комітети міських і районних рад можуть знижувати шлюбний вік³⁶.

³⁰ Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 780

³¹ Див. Там само, 785, 790-791.

³² Поспішил В. *Подружнє право*, 45.

³³ Пор. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 794-795.

³⁴ Там само, 800.

³⁵ Див. *Канони партикулярного права Української Греко-Католицької Церкви* // ugcc.ua, Кан. 106 (28.09.2020).

³⁶ Див. *Кодекс про шлюб та сім'ю України* // zakon.rada.gov.ua, Стаття 16 (28.09.2020).

РОЗДІЛ 2. НЕРОЗРИВНІСТЬ ЯК ІСТОТНА ПРИКМЕТА ПОДРУЖЖЯ У КАТОЛИЦЬКІЙ ЦЕРКВІ

Наступною перешкодою для укладання подружжя є статеве безсилля, попереднє і тривале, абсолютне або відносне³⁷. «Імпотенція полягає у нездатності виконання подружнього акту (статевого акту)»³⁸. Попередня нездатність полягає у нездатності до статевого акту в момент одруження, а тривала означає що проблема існує певний час і не лікується за допомогою звичайних засобів. Абсолютне безсилля стосується будь-якого партнера, а відносне стосується конкретної особи³⁹. Кодекс забороняє укладення подружжя при неможливості звершення статевого єднання подругів, отож стає зрозумілим, що це єднання відіграє дуже важливу роль у подружжі⁴⁰, проте щодо безплідності, то вона не є перешкодою для укладання подружжя та не розриває його при умові збереження канону 821⁴¹. Кодекс Католицької Церкви у вікових вимогах та питаннях щодо статевого безсилля не становить відмінності Східному Кодексу⁴².

Одна з найбільш вагомих перешкод для укладання подружжя, це коли бажаючий одружитися вже є одружений, проте якщо цей перший подружній союз був неправосильний і згідно з правом було визнано його розірваним, тоді можливо є укласти нове подружжя⁴³. Коли подружжя було укладено не правосильно, тобто не є Святою Тайною, тоді ми називаємо такий союз недійсний, іншими словами цього подружжя з різних причин просто ніколи не існувало, про що може засвідчити рішення відповідного Церковного Трибуналу, судового органу Церкви, який має право розглядати подружні

³⁷ Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 801.

³⁸ Недунгатт Д. (ред.). *Путівник по Східному Кодексу: Коментар до Кодексу Канонів Східних Церков*. Львів 2008, 456 [PDF]

³⁹ Див. Недунгатт Д. (ред.). *Путівник по Східному Кодексу*, 456 [PDF].

⁴⁰ Пор. Аверінцев С, Рупнік М, *Адам і його ребро. Духовність подружньої любові*. Львів, 1998, 19-21 [PDF]

⁴¹ В каноні 821 йде мова про обман заради отримання подружньої згоди, наприклад: чоловік одружився з жінкою, він не знав, що жінка безплідна, а вона це від нього втаїла щоб отримати згоду на подружжя. Проте в цьому випадку безпліддя не є причиною неправосильності подружжя, а сам факт обману. Тобто вони б могли будучи безплідними цілком правосильно укласти подружжя, якби жінка повідомила про це чоловіка і він би добровільно погодився на шлюб.

⁴² Пор. *Кодекс Канонического Права*, 1083-1084.

⁴³ Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 802.

РОЗДІЛ 2. НЕРОЗРИВНІСТЬ ЯК ІСТОТНА ПРИКМЕТА ПОДРУЖЖЯ У КАТОЛИЦЬКІЙ ЦЕРКВІ

справи⁴⁴. Згідно канону 802, хто вже зв'язаний попереднім шлюбом може укласти інший лише коли не буде зв'язаний попереднім подружжям, що можливо у таких випадках: коли один з подругів помер або якщо смерть здогадана⁴⁵, через проголошення неправосильності подружжя⁴⁶, через диспензу від Апостольського Престолу для недовершеного sacramentalного подружжя⁴⁷ та через привілей віри⁴⁸.

Наступний канон є для захисту католицької сторони та її віри, коли вона хоче вступити в шлюб з нехрещеним⁴⁹. У такому випадку шлюб можливий з дозволу місцевого Ієрарха⁵⁰ при виконанні певних умов. Католицька сторона повинна заявити, що не втратить віри і зробить усе, щоб діти були охрещені та виховані в Католицькій Церкві, не католицька сторона має бути повідомленою і усвідомити обіцянки, які дає католицька сторона, і обидві сторони повинні бути ознайомленими та приймати істотні ознаки подружжя, а саме одність та нерозривність⁵¹.

Варто зазначити, що існують перешкоди Божого, природнього та церковно права. Перешкодою Божого права є, для прикладу, намагання вступити в новий шлюб при дійсності попереднього. Перешкодою природнього права є, наприклад, статеве безсилля, бо не може бути звершене подружнє співжиття. Ці перешкоди Божого та природнього прав не можуть бути диспензовані. Коли йдеться про перешкоду Церковного права, наприклад заборона одруження з нехрещеним, то в такому випадку дозволяється диспенза. Перешкодами церковного права також є свячення та довічні обіти чистоти. Хто вступив у священничий чин не може після прийняття чину вступити у подружжя, проте

⁴⁴ Див. *Церковний трибунал* / ugcc.lviv.ua (01.10.2020).

⁴⁵ Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 1383.

⁴⁶ Див. Там само, 1357-1377.

⁴⁷ Див. Там само, 1384.

⁴⁸ Див. Там само, 854-864.

⁴⁹ Див. Там само, 803.

⁵⁰ Місцевими Ієрархами є: Римський Архиєрей, єпархіальний Єпископ, Екзарх, Апостольський Адміністратор, Протосинкел та Синкел. Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 984.

⁵¹ Пор. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 814.

РОЗДІЛ 2. НЕРОЗРИВНІСТЬ ЯК ІСТОТНА ПРИКМЕТА ПОДРУЖЖЯ У КАТОЛИЦЬКІЙ ЦЕРКВІ

якщо священнослужитель втрачає клирицький стан внаслідок судового вироку, через накладену кару, через рескрипт Апостольського Престолу або Патріарха, в такому випадку Апостольський Престіл може дати диспензу від обов'язкового цілібату⁵², після цього можливе укладення подружжя⁵³. Подібний випадок є щодо заборони одруження тим, хто склав довічні (прилюдні) обіти чистоти в чернечому інституті⁵⁴. Це, так само, є перешкодою церковного права, тому може бути диспенза. Перешкода вступати у подружжя зникає після скасування обітів, яке можливе через законне відпущення з чернечого інституту та через диспензу професа. Обіт не вважається прилюдним, якщо складений в світському інституті чи в товаристві посвяченого життя⁵⁵.

Часто законодавець видавав певні закони відповідно з викликами часу, тобто коли люди йшли на певні вчинки, щоб вступити будь-якою ціною в шлюб або укласти новий при дійсному першому, треба було для збереження порядку і добра вірних встановити нові норми. Таким чином подружжя не є правосильне, коли укладене з викраденою стороною, хіба після звільнення ця особа сама бажає шлюб. Також неправосильно одружується той, хто заради нового шлюб з певною особою заподіяв смерть її супругові або своєму, при тому смерть може бути заподіяна безпосередньо або через фізичну чи моральну співучасть⁵⁶. Латинський кодекс, в цьому випадку, має невелику відмінність, перешкода викрадення є лише для жінки⁵⁷.

Наступними канонами законодавець застерігає укладання подружжя з кровозмішенням. «Кровозмішення – статеві зносини між найближчими

⁵² Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 394-397.

⁵³ Найімовірніше вимога обов'язкового цілібату впроваджена для добра вірних та з моральних мотивів. До прикладу: молодий священник після 5 років служіння отримав кару і втратив чин, і щоб не нести небезпеку згіршення вірних у випадку вступу ним у шлюб на тій території, де він попередньо ніс служіння, і є введена така норма, або ж навпаки коли чоловік втрачає чин у більш похилому віці.

⁵⁴ Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 805.

⁵⁵ Див. Недунгатт Д. (ред.). *Путівник по Східному Кодексу*, 457 [PDF].

⁵⁶ Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 806-807.

⁵⁷ Пор. *Кодекс Канонического Права*, 1089.

РОЗДІЛ 2. НЕРОЗРИВНІСТЬ ЯК ІСТОТНА ПРИКМЕТА ПОДРУЖЖЯ У КАТОЛИЦЬКІЙ ЦЕРКВІ

родичами»⁵⁸. Колись у різних поганських племенах було важливо не змішуватися з іншими племенами, тому це часто відбувалися. В сучасному світі люди звикли говорити негативно про таке явище, проте якщо є закон, який забороняє це, значить були випадки кровозмішення і ніхто не заперечує що і досі є. Кровозмішення окрім моральних проблем несе також багато інших небезпек, зокрема генетичних. В сучасному світі, де активно поширюється донорство сперми та штучне запліднення нею, виникає нова проблема, бо від одного донора можливо запліднити понад 100 жінок і не виключено що ці діти в майбутньому будуть одружуватися, будучи братами та сестрами не знаючи цього, бо розголошення ім'я донора заборонено⁵⁹. Тому подружжя неправосильне у прямій лінії кровного споріднення (приклад: бабуся, тато, донька, син) і диспенза неможлива у бічній лінії до четвертого ступеня включно (приклад: двоюрідні брат та сестра), але можлива від четвертого та третього ступеня. При сумніві споріднення в прямій лінії або в другому ступені бічної не можна дозволити подружжя⁶⁰. Кодекс Канонічного права не відрізняється у питаннях щодо кровного споріднення, оскільки це є перешкода природнього права, від якої не можлива диспенза⁶¹.

Ще одна причина, яка розриває подружжя – посвоячення. Кодекс застерігає укладання подружжя зі свояком в прямій лінії в будь-якому ступені і в бічній лінії в другому ступені⁶². У Кодексі Канонічного Права є різниця щодо посвоячення, а саме, що перешкода посвоячення розриває подружжя лише у прямій лінії⁶³. Таке рішення зумовлено тим, що у Латинській Церкві є частим явищем шлюб між свояками у бічній лінії, а у Східних Церквах це явище

⁵⁸ Словник української мови Академічний тлумачний словник (1970—1980) // sum.in.ua (07.10.20).

⁵⁹ Див. Астрожнікова Н. 7 вопросов генетику: как кровосмешение влияет на здоровье детей / letidor.ru (07.10.20).

⁶⁰ Див. Кодекс Канонів Східних Церков, 795 §3; 808.

⁶¹ Пор. Кодекс Канонического Права, 1091.

⁶² Див. Кодекс Канонів Східних Церков, 809.

Чоловік стає свояком для родини жінки, тому у випадку смерті дружини має перешкоду укладання нового шлюбу з будь-ким у прямій лінії (мати, донька), та у другому ступені бічної лінії (рідна сестра жінки).

⁶³ Пор. Кодекс Канонического Права, 1092.

Згідно цього канону, чоловік у випадку смерті дружини може укласти подружжя з її сестрою.

РОЗДІЛ 2. НЕРОЗРИВНІСТЬ ЯК ІСТОТНА ПРИКМЕТА ПОДРУЖЖЯ У КАТОЛИЦЬКІЙ ЦЕРКВІ

рідкісне, тому і законодавець робить таке обмеження для Східних Католицьких Церков⁶⁴. «Перешкода посвоячення не помножується»⁶⁵ - мається на увазі що перешкода діє лише на свояка, для прикладу якщо брат чоловіка хоче одружитися зі сестрою жінки свого брата, то ця перешкода на нього не поширюється.

Ще однією перешкодою є прилюдна пристойність. Виникає вона після початку спільного життя неправосильного подружжя, через наложництво (коханці) та після розпочатого спільного життя після намагання укладення цивільного шлюбу або в некатолицького служителя тих, кого зобов'язує приписана правом форма вінчання⁶⁶. Ця перешкода не зникає з припиненням співжиття, а лише з диспензою компетентної влади. Оскільки канон згадує про приписану правом форму вінчання, варто розглянути чому вона є такою важливою, що без неї подружжя є неправосильне або іншими словами подружжя не існувало і не існує. Для дотримання приписаної правом форми вінчання необхідний: святий обряд, служитель (священик, парох, ієрарх) який має повноваження уділяти подружжя, присутність двох свідків. Винятками є відсутність священика і неможливість до нього добратися, тоді ті, що бажають увійти в подружжя можуть це зробити лише в присутності свідків в небезпеці смерті або коли немає небезпеки смерті, проте є відсутність священика і передбачається, що принаймні місяць його не буде. При можливості, звичайно, слід попросити благословити подружжя некомпетентного священика (який не має законного дозволу благословити подружжя – не парох, не є делегований) або навіть некатолицького священика. Після одруження з присутністю лише свідків супруги повинні якнайшвидше одержати благословення подружжя від священика. В інших випадках диспенза від приписаної правом форми вінчання

⁶⁴ Див. Недунгатт Д. (ред.). *Путівник по Східному Кодексу*, 458 [PDF].

⁶⁵ *Кодекс Канонів Східних Церков*, 809, §2.

⁶⁶ Пор. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 810.

РОЗДІЛ 2. НЕРОЗРИВНІСТЬ ЯК ІСТОТНА ПРИКМЕТА ПОДРУЖЖЯ У КАТОЛИЦЬКІЙ ЦЕРКВІ

надається лише Апостольським Престолом або Патріархом в межах своєї території⁶⁷.

Духовне споріднення розриває подружжя. Воно виникає внаслідок хрещення між хрещеними батьками та похресником та між хрещеними батьками та рідними батьками. Хрещення під умовою, не робить перешкоди духовного споріднення, хіба що брали участь ті самі хресні батьки⁶⁸. Правове споріднення розриває подружжя в результаті усиновлення в прямій лінії та в другому ступені бічної лінії⁶⁹.

Ми розглянули перешкоди, які не дозволяють правосильно вступити в подружжя. Тобто коли супруги знаючи про присутність перешкоди шляхом обману чи затаювання, чи з інших причин пробують укласти подружжя, тоді ці перешкоди є розриваючі. В такому випадку можемо говорити про розлучення, але ні в якому разі не говоримо про розлучення правосильного подружжя. Йдеться мова про неправосильне подружжя, тобто як такого подружжя (Святої Тайни) не було. Під цим поняттям розлучення, в даному контексті розуміємо припинення незаконного і недійсного співжиття чоловіка і жінки, яке зовні виглядало як подружжя, проте не було правосильним. Тому ці перешкоди не дозволяють вступити в правосильне подружжя, а якщо з різних причин відбулася «імітація подружжя», то ці перешкоди розривають цю «імітацію подружжя»⁷⁰.

У ККСЦ зустрічаємо таке поняття - «згідно з законом розв'язується»⁷¹, отже, виходить, що подружжя все ж у деяких випадках може бути розв'язане

⁶⁷ Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 828, 832, 835.

⁶⁸ Див. Там само, 811.

Не заборонено подружжя між хресними батьками.

⁶⁹ Див. Там само, 812.

⁷⁰ Під словами «імітація подружжя» маємо на увазі укладання неправосильного подружжя, для прикладу: монах, без дозволу компетентної влади покинув монастир, переїхав в іншу країну де його ніхто не знає і взяв шлюб з жінкою, яка не знає про цю перешкоду. Зовнішньо для людей подружжя було укладено (що називаємо імітація), проте воно повинно бути розірване, тобто вони повинні розлучитися і вже після усунення всіх перешкод від компетентної влади можуть укласти правосильне подружжя. В такому випадку для людей може це виглядати як розлучення в церкві, проте ми розуміємо це як припинення співжиття «коханців».

⁷¹ *Кодекс Канонів Східних Церков*, 842.

РОЗДІЛ 2. НЕРОЗРИВНІСТЬ ЯК ІСТОТНА ПРИКМЕТА ПОДРУЖЖЯ У КАТОЛИЦЬКІЙ ЦЕРКВІ

цілком законно. Мова йде в цьому випадку про «Павлів привілей» (1 Кор. 7, 12-15), коли є правосильне подружжя між неохрещеними і одна зі сторін приймаючи хрещення запитує іншу нехрещену сторону, чи вона не хоче прийняти хрещення, чи погоджується далі жити з хрещеною стороною не ображаючи Творця, і отримує негативну відповідь, в такому випадку може укласти нове подружжя, навіть з нехрещеною стороною за дозволом Місцевого Ієрарха⁷². Якщо правосильно укладене подружжя між двома неохрещеними і вони обоє приймають хрещення, то завдяки Тайні Хрещення їхнє подружжя автоматично стає Тайнством. Бачимо, що цей привілей існує на користь віри, тобто є важливіше стати членом Церкви і охреститися, тим самим навернутися до Бога і осягнути спасіння душ, ніж жити в натуральному природньому подружжі⁷³. В цьому випадку цей привілей дійсно допускає розлучення, проте цей шлюб не був Святою Тайною.

Ще один випадок, в якому дозволено відбувається розлучення це випадок полігамії, тобто коли неохрещений має кілька жінок і приймаючи хрещення він повинен залишити першу дружину, а якщо йому важко це зробити, то може залишити будь яку іншу, віддаляючись від всіх інших. Те саме стосується випадку, коли жінка має багато чоловіків. Знову ж таки привілей віри дозволяє, в такому випадку, розлучення. Наголошується на обов'язку Місцевого Ієрарха подбати, щоб чоловік, який відпускає своїх колишніх жінок, чи жінка яка відпускає чоловіків подбали про належне забезпечення потреб відпущених⁷⁴.

Наступний канон показує нам, що Церква через певні історичні події⁷⁵ старається допомагати вірним, а саме коли подружнє співжиття між неохрещеними неможливе через ув'язнення, заслання чи переслідування, і коли одна сторона приймає хрещення, коли вже немає надії та можливості повернутися до першої сторони, якщо це перше подружжя не було довершене,

⁷² Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 854-858.

⁷³ Див. Недунгатт Д. (ред.). *Путівник по Східному Кодексу*, 480-481 [PDF].

⁷⁴ Див. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 859.

⁷⁵ Див. Недунгатт Д. (ред.). *Путівник по Східному Кодексу*, 481 [PDF].

РОЗДІЛ 2. НЕРОЗРИВНІСТЬ ЯК ІСТОТНА ПРИКМЕТА ПОДРУЖЖЯ У КАТОЛИЦЬКІЙ ЦЕРКВІ

то може увійти в нове подружжя. Бачимо наскільки є важливе довершення подружжя, що при відсутності довершення з виправданих причин може бути розірване Римським Архиєреєм⁷⁶. В Кодексі Латинської Церкви не знаходимо відмінностей щодо привілею віри та важливості довершення подружжя⁷⁷.

Останні канони в Кодексі для Східних Церков які стосуються подружжя, надають інформацію про розлучення під час тривання подружнього вузла, в оригіналі латинською це звучить як *separazione*, тому в українській мові ми вживаємо термін сепарація. Мова йдеться про розлучення, але не в сенсі розірвання шлюбного вузла, а про розлучення як дозвіл перервати спільність подружнього життя через певні вагомі причини. Однією з причин є перелюбство чи зрада, законодавець наголошує на християнському дусі прощення для невірної сторони, проте якщо це відбувається і сторона, яка зазнала зради сама не винна в цьому, то має право припинити спільність подружнього життя. Прощення може бути мовчазне, це коли невинна сторона надалі продовжує співжиття з невірною стороною, якщо так відбувається вже більше шести місяців і не було звернення до церковної чи цивільної влади. Якщо ж прощення не було, то невинна сторона протягом шести місяців повинна звернутися до компетентної влади з проханням дозволити сепарацію, проте вкотре наголошується на можливості прощення щоб уникнути цього розлучення. Іншою причиною для сепарації може бути якась небезпека, для прикладу психічна хвороба або алкоголізм і співжиття є надто важке для іншої сторони та дітей, то місцевий Ієрарх може дати дозвіл відійти, а якщо причина є нагальною, то можна відійти і з власним рішенням. Кодекс також дозволяє Церквам свого права встановити інші причини зважаючи на звичаї та обставини⁷⁸. Для УГКЦ Партикулярне право надає право до сепарації у випадку, коли один з членів без вагомої причини не підтримує спільність життя

⁷⁶ Див. Кодекс Канонів Східних Церков, 860-862.

⁷⁷ Пор. Кодекс Канонического Права, 1141-1150.

⁷⁸ Див. Кодекс Канонів Східних Церков, 863-864.

РОЗДІЛ 2. НЕРОЗРИВНІСТЬ ЯК ІСТОТНА ПРИКМЕТА ПОДРУЖЖЯ У КАТОЛИЦЬКІЙ ЦЕРКВІ

протягом трьох років, або коли один із супругів змінює свою віру чи світосприйняття, чим унеможлиблює або порушує спільність життя. В таких випадках Єпархіальних Єпископ може видати декрет на сепарацію⁷⁹.

Не зважаючи на різні причини, які могли б дозволити сепарацію, Церква високо цінує подружній вузол і старається заохотити вірних до прощення, до відновлення спільності життя після того, як причина була усунена, не забуває про необхідність виховання дітей у повноцінній сім'ї⁸⁰. Кодекс Канонічного Права щодо питань сепарації не відрізняється від ККСЦ, також явно заохочує не розривати спільність життя, наголошує на похвальності рішення прощення від невинної сторони і відновлення подружньої любові⁸¹.

Ми оглянули канони, які мають відношення до істотної ознаки подружжя – нерозривності, а саме різні розриваючі причини, які власне перешкоджають укладанню подружжя, які розривають укладене неправосильне подружжя та основні моменти які мають бути дотримані, щоби подружжя набуло дійсно цієї ознаки нерозривності.

Тому кожне справжнє подружжя, навіть серед язичників, не може бути розірваним з примхи партнерів. Але те, що його нерозривність не є абсолютною, доведено «Павловим привілеєм». Лише таїнственне подружжя як прообраз союзу Христа та Церкви має повноту чинності та дійсності, що робить його абсолютно нерозривним⁸².

Було розглянуто і підтверджено що розлучення все таки існує. Як сказано в каноні 853, цей священний довершений союз не може бути ніким розлучений, окрім смерті. Оскільки ми розглядали правовий бік подружжя, то стає зрозуміло, чому законодавець не говорить про тривання подружжя і після смерті, бо мова йдеться з наголосом на закон, який повинен регулювати чітко. Проте стає очевидним, що ознака нерозривності є високо цінованою, про що свідчить стільки різних канонічних норм, які подає нам право, які повинні бути

⁷⁹ Див. *Канони партикулярного права Української Греко-Католицької Церкви* // ugcc.ua, 111 (28.09.2020).

⁸⁰ Пор. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 864 §3 – 866.

⁸¹ Пор. *Кодекс Канонического Права*, 1151-1155.

⁸² *Дітріх фон Гільдебранд Подружжя: таємниця відданої любові* // dc.lviv.ua (02.11.20).

РОЗДІЛ 2. НЕРОЗРИВНІСТЬ ЯК ІСТОТНА ПРИКМЕТА ПОДРУЖЖЯ У КАТОЛИЦЬКІЙ ЦЕРКВІ

дотримані для здійснення сакраментального правосильного та законного подружжя.

2.3 Богословське та літургійне значення нерозривності подружжя

Попередньо ми розглянули аспект нерозривності в канонічному праві та різні причини, які виключають нерозривність. Ми побачили, за яких умов союз чоловіка та жінки не набуває істотної ознаки нерозривності та не є сакраментальним, отож може бути розірваним. Далі ми будемо акцентувати увагу на богословському значенні нерозривності, розглянемо документи Католицької Церкви про шлюб, а також розглянемо літургійний аспект подружжя в Католицькій Церкві.

Ще з перших часів розвитку християнства, вчення про подружжя зазнавало багато впливів різних філософських течій, таких як платонізм, стоїцизм. В їхній основі закладено розуміння матерії як чогось злого та пристрастей, які випливають з матерії. Найсильніші пристрасті – сексуальні, а отже треба цього всього позбутися. Часто ранні християнські автори входили в різні філософські школи, які мали вплив на формування майбутнього християнського вчення про подружжя. Основоположником християнського вчення про подружжя вважається Аврелій Августин Гіпонський, який до свого навернення вів вільне сексуальне життя, яке згодом замінив на повну стриманість. Августин мав знання маніхейства, гностичної секти, яка вважала що низ людини від пояса створений злим богом, а верх – добрим богом. Проте маючи такий різний досвід сприйняття сексуальних стосунків Августин все таки говорить про подружжя як про добро, яке після і внаслідок гріхопадіння покликане продовжувати людський рід, проте сексуальний потяг все одно позначений хтивістю. Августин використовує так звані виправдовувальні блага, тобто заради вірності та сили таїнства, які присутні у шлюбі, можна дозволити

РОЗДІЛ 2. НЕРОЗРИВНІСТЬ ЯК ІСТОТНА ПРИКМЕТА ПОДРУЖЖЯ У КАТОЛИЦЬКІЙ ЦЕРКВІ

це статеve співжиття для продовження роду, яке позначене хтивістю. Помилковим у вченні Августина є не розрізнення понять природнього статевого потягу та хтивості, адже статевиий потяг є природнім, а хтивість вже викликана бажанням використати іншого задля задоволення своїх потреб, і це є гріхом⁸³.

Перед тим, як ми перейдемо до документів Церкви, варто також згадати про Тому Аквінського, бо він також зробив немалий внесок в розвиток вчення про подружжя. Найперше варто сказати, що маючи августинівське підґрунття, Тома все таки позбавляє поняття пристрасті негативного значення, адже вона сама по собі є нейтральною, все залежить на що вона скерована: на зло або на добро. Таке розуміння стало основою для сучасного католицького вчення про шлюб⁸⁴. Не менш важливим елементом спадщини Томи Аквінського є його коментарі Святого Письма. Нас цікавить коментар на перший лист святого апостола Павла до Тимотея, де він звертається до дияконів, щоб вони мали лише одну жінку (Див. 1 Тим 11,12). Починається коментар з наголосу про скромність жінок дияконів. Пізніше говорить наступні слова: «І так постановив Господь шлюб один до одного. Де перша дружина благословенна, не друга»⁸⁵. З цих слів розуміємо, що Тома наголошує на тому, що шлюб дійсний і благословенний Богом є з першою дружиною.

Розпочнемо розгляд документів Церкви про шлюб з енцикліки Папи Пія XI *CASTI CONNUBII* (Непорочне подружжя), яка була видана в Римі 31 грудня 1930 року. В ті роки вирувало поняття євгеніки, котре базується на бажанні укладення ідеальної раси зі скороченням недостойних. Як наслідок, представники руху пропагували аборти, використання контрацепції та піднімали питання зменшення народжуваності. Папа Пій XI наголошує на непорушності Божого закону, що людина не повинна виходити за межі

⁸³Див. Гусак П. *Християнська наука про подружнє життя у документах Католицької церкви* // crs-center.org (27.10.2020).

⁸⁴Див. Гусак П. *Християнська наука про подружнє життя у документах Католицької церкви*.

⁸⁵D`Aquino T. *Commento al corpus Paulinum*. Bologna 2008, 292.

РОЗДІЛ 2. НЕРОЗРИВНІСТЬ ЯК ІСТОТНА ПРИКМЕТА ПОДРУЖЖЯ У КАТОЛИЦЬКІЙ ЦЕРКВІ

встановлених Богом речей⁸⁶. Окрім цього, в енцикліці наголошується на нерозривності Таїнства подружжя, що Бог установив його таким ще від Адама і Єви, а даний Мойсеєм дозвіл відпустити жінку скасував через Христа. Важливим моментом є наголос Папи на дійсності природнього не таїнственного подружжя, коли воно є справжнім подружжям на підставі Божого права, то воно теж наділене вічним зв'язком. Якщо таїнственне подружжя є сповненим, то ніяка влада не може його усунути, адже з Божої волі воно наділене найбільшою сталістю та нерозривністю. Папа Пій XI часто посилається на св. Августина, який приводить приклад Христа і Церкви, яка ніколи не може бути розлучена, так і подружжя, проте все таки говорить про розрив шлюбного союзу смертю⁸⁷. Цікавим є звернення Папи із закликом протиставляти викривленому вченню – істинну, «бридоті гріха – осяйну гідність чистоти, [...] злочинній легкості розлучень – довічну тривалість справжньої подружньої любові та досмертне збереження подружньої вірності»⁸⁸. З цього розуміємо, що любов між подругами триває вічно, але збереження вірності обов'язкове лише до смерті.

Наступним документом Церкви розглянемо апостольське повчання святого Папи Івана Павла II *Familiaris consortio* (Сімейна спільнота) видану в Римі 22 листопада 1981 року. Зосередимо увагу саме на аспекті нерозривності, про який Папа часто згадує. Він відповідає на виклики тих, хто говорить про неможливість провести ціле життя з однією людиною нагадуючи про Ісуса Христа, який є джерелом єднаючої сили у подружжі, яка саме забезпечує нерозривність. Знову бачимо приклад любові Христа до Церкви, на зразок якої подружня любов з волі Божої є нерозривною. Тепер подруги можуть сповнити первинний задум в Таїнстві подружжя, бо Христос є сповненням Божої вірності і підтвердження любові Бога до людей. Іван Павло II хвалить ті подружжя, які

⁸⁶ Див. Гусак П. *Християнська наука про подружнє життя у документах Католицької церкви*.

⁸⁷ Див. Пій XI, *Casti connubii* (Непорочне подружжя) // *Документи Католицької Церкви про шлюб і сім'ю (Від Лева XIII до Бенедикта XVI)*, Львів 2008, 31-106.

⁸⁸ Пій XI, *Casti connubii* (Непорочне подружжя), 106.

РОЗДІЛ 2. НЕРОЗРИВНІСТЬ ЯК ІСТОТНА ПРИКМЕТА ПОДРУЖЖЯ У КАТОЛИЦЬКІЙ ЦЕРКВІ

не зважаючи на труднощі, розвивають благо нерозривності, тим самим є знаком та прикладом для світу⁸⁹.

Останнім документом, який ми розглянемо буде апостольське повчання «Радість Любові» Святішого отця Папи Франциска, яка особливо є звернена до християнських подружжів. Була представлена в Римі 19 березня 2016 року. Папа в цьому документі піднімає безліч питань, які стосуються не тільки подружжя, але і родини, сім'ї, народження та виховання дітей і пасторальні аспекти. Ми зацентруємо на тому, як Папа Франциск звертає увагу на ознаку нерозривності подружжя. На початку документу нас відсилають до книги Буття, до початку творення людини як єдності чоловіка та жінки, які є Образом Бога. Подружжя характеризується глибокою гармонією, фізичною і духовною єдністю. Коли обоє стають одним тілом, через єднання тіл, сердець та життя повстає плід любові – дитина, таким чином подружжя бере участь у приведенні на світ потомства, співдіючи разом з Богом у творенні нового життя⁹⁰. Папа Франциск пригадує, що Христос завжди наголошував на нерозривній єдності між чоловіком та жінкою, звертаючись до початкового плану Бога стосовно людини⁹¹. Важливим аспектом в подружньому житті є взаємні прагнення та допомога в дорозі до найповнішої єдності з Богом. Взаємна любов, мова тіла, сексуальність. Подружнє життя стає в певній мірі продовженням літургійної мови, і в якійсь мірі стає літургією⁹². Останнє, на що хочемо звернути увагу є момент смерті. Як і в попередніх документах, в цьому теж зустрічаємо згадки, про тривання спільного життя до смерті⁹³. У розділі «Коли смерть встромлює своє жало» Папа говорить про відхід близької особи, що очевидно стосується найперше померлого супруга. Папа Франциск закликає пастирів виявляти

⁸⁹ Див. Іван Павло II, *Familiaris consortio* (Сімейна спільнота) // *Документи Католицької Церкви про шлюб і сім'ю (Від Лева XIII до Бенедикта XVI)*, Львів 2008, 20.

⁹⁰ Див. Francis. Post-Synodal Apostolic Exhortation *Ammoris Leticia* // vatican.va // За неофіц. укр. перекл. synod.ugcc.ua (30.10.2020), п. 8-12.

⁹¹ Див. Francis. Post-Synodal Apostolic Exhortation *Ammoris Leticia* (30.10.2020), п. 62.

⁹² Див. Там само, п. 77, 215.

⁹³ Пор. Там само, п. 162-163, 292.

РОЗДІЛ 2. НЕРОЗРИВНІСТЬ ЯК ІСТОТНА ПРИКМЕТА ПОДРУЖЖЯ У КАТОЛИЦЬКІЙ ЦЕРКВІ

милосердя до таких родин, не залишаючи їх осторонь, а навпаки підтримувати їх, заохочувати знайти новий сенс у житті (діти, онуки), а не жити стражданням, бо воно не потрібне коханій людині, їй не принесе радості руйнування життя дорогої людини. Не потрібно жити минулим, бо любов сильніша, і хоч особи немає фізично, можна за допомогою любові уявити її переображеною. Бог створив нас з любові для життя, яке не закінчується смертю, маємо надію, що наші близькі є в Божих руках, а найкраще що ми можемо зробити це молитися за померлих. Таким чином молитвою ми маємо готувати себе до зустрічі з близькими померлими (що не заперечує зустріч зі супругом), бо як Ісус повернув жінці померлого сина (Див. Лк 7,15), так і поверне нам наших померлих близьких⁹⁴. «Чим краще живемо на цій землі, тим щасливіше житимемо з близькими особами в небі»⁹⁵.

Розглянувши декілька документів Католицької Церкви, які стосуються подружжя в контексті нерозривності, ми побачили великий акцент на зв'язку любові між подругами, нерозривний зв'язок між ними, який був задуманий Богом на початку. Тепер ми звернемо увагу на Таїнство християнського подружжя з літургійного боку.

У порівнянні літургійних традицій, будемо бачити деякі відмінності між східною та західною традицією. Ці відмінності мають за собою певне богословське підґрунтя.

З точки зору єдності шлюбу, Захід пішов слідами Августина, тоді як Схід продовжує свою есхатологічну позицію. Обидві сторони захищають єдність таїнства: Захід - забороняючи шлюб після розлучення, але дозволяючи його для вдівців, Схід - визнаючи лише один шлюб сакраментальним на вічність і розглядаючи союз після розлучення або після смерті подружжя як несакраментальний, але допустимий через людську слабкість і благословенний покаєнним обрядом⁹⁶.

Розпочнемо огляд з тексту УГКЦ з требника, який був потверджений предстоятелем Любомиром Гузаром 19 лютого 2001 року. В цьому требнику

⁹⁴ Див. Francis. Post-Synodal Apostolic Exhortation *Ammoris Leticia*, п. 253-258.

⁹⁵ Там само, п. 258.

⁹⁶ Pietras H, *Małżeństwo w pierwszych wiekach* //deon.pl (02.11.2020).

РОЗДІЛ 2. НЕРОЗРИВНІСТЬ ЯК ІСТОТНА ПРИКМЕТА ПОДРУЖЖЯ У КАТОЛИЦЬКІЙ ЦЕРКВІ

знаходимо два чини: «Чин вінчання» та «Чин вдруге вінчаних». Будемо звертати увагу більше на молитви аніж на структуру чинів. Отож, «Чин вінчання» розпочинається з так званих «заручин», які в УГКЦ можуть уділятися окремо від самого вінчання⁹⁷. Варто наголосити, що служителем таїнства Подружжя в Східних Церквах, зокрема в УГКЦ є компетентний священник, який асистує та благословить⁹⁸. В РКЦ є дещо відмінне, священник також повинен бути присутній, проте служителі є самі супруги, священник лише приймає в імені Церкви їхню згоду вступити в шлюб⁹⁹. В окремих випадках замість священника може бути навіть мирянин¹⁰⁰.

Чин вінчання розпочинається з молитви, де священник просить Бога встановити для наречених нерозривний союз любові, благословення для утвердження їхнього наміру, утвердження в єдинодумстві та любові. Після заручин та накладання перстнів починається саме вінчання, де священник запитує наречених про їхню волю утворити подружжя та чи не прирікали іншим. Після ектенії з проханнями про добро подругів, плідність та благословення, слідує молитва, в якій згадано слова зі Святого Письма про одне тіло та нерозривність того, що з'єднує Бог (Див. Мт 19,5-6), прохання про благословення Господнє для наречених. Наступна молитва наголошує на тому, що Богові угодно було установити подружжя, щоб Він з'єднав їх в одне тіло в любові та єдинодумності¹⁰¹. Після цього слідує сама присяга.

Я, ім'ярек, беру тебе, ім'ярек, за жінку і прирікаю тобі любов, вірність і чесність подружню, і що не залишу тебе аж до смерти. Так мені, Боже, поможи, в Тройці святій єдиний, і всі святі. Я, ім'ярек, беру тебе, ім'ярек, за мужа і прирікаю тобі любов, вірність і чесність і послух подружній, і що не залишу тебе аж до смерти. Так мені, Боже, поможи, в Тройці святій єдиний, і всі святі¹⁰².

⁹⁷ Період між звершенням Чину заручин та Чину вінчання не повинен перевищувати шести місяців. Див. *Канони партикулярного права Української Греко-Католицької Церкви*, 104 §2.

⁹⁸ Пор. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 828.

⁹⁹ Пор. *Кодекс Канонического Права*, 1108.

¹⁰⁰ Див. Там само, 1112.

¹⁰¹ Див. *Требник*, Львів 2001, 67-76.

¹⁰² Там само, 76.

РОЗДІЛ 2. НЕРОЗРИВНІСТЬ ЯК ІСТОТНА ПРИКМЕТА ПОДРУЖЖЯ У КАТОЛИЦЬКІЙ ЦЕРКВІ

Відмінність присяги жінки від присяги чоловіка полягає в обіцянці жінки послуху подружнього. Бачимо присутня згадка «до смерті». Подальші молитви мають характер прохання за благословення нового подружжя, довгі роки життя, плідність та збереження в однодумності¹⁰³.

Молитви чину вдруге вінчаних мають покаяльний характер, прохання через неміч людської природи, неможливість стримання від тілесної пристрасті укладають друге подружжя. Після цього слідує присяга, яка не відрізняється від тієї, що ми бачили в чині вінчання, і далі все згідно чину вінчання¹⁰⁴.

Тепер звернемося до обряду таїнства подружжя у РКЦ. Священик (або інша особа, що асистує подружжю) після слів звернення до наречених запитує їх про їхню свідому і добровільну волю укласти шлюб, про готовність шанувати і любити одне одного на протязі життя, та чи готові прийняти дітей та гідно їх виховувати. Після цього священик просить їх взятися правими руками та висловити свою присягу/згоду, якої є кілька варіантів¹⁰⁵.

Варіант А

Наречений говорить:

Я, (Ім'я), беру тебе, (Ім'я), щоб була моєю дружиною. Я обіцяю бути вірним тобі, у добрі та погані часи, в хворобах та здоров'ї, любити тебе і шанувати тебе всі дні мого життя.

Наречена каже:

Я, (Ім'я), беру тебе, (Ім'я), щоб був моїм чоловіком. Я обіцяю бути вірною тобі, у добрі та погані часи, в хворобах та здоров'ї, любити тебе і шанувати тебе всі дні мого життя.

Варіант Б

Наречений говорить:

Я, (Ім'я), беру тебе, (Ім'я), за свою законну дружину, щоб з цього дня бути разом в радості, в горі, в багатстві, в бідності, в хворобі та здоров'ї, поки смерть не розлучить нас.

Наречена каже:

Я, (Ім'я), беру тебе, (Ім'я), за мого законного чоловіка, щоб з цього дня бути разом в радості, в горі, в багатстві, в бідності, в хворобі та здоров'ї, поки смерть не розлучить нас.¹⁰⁶

¹⁰³ Див. *Требник*, Львів 2001, 76-85.

¹⁰⁴ Див. Там само, 91-98.

¹⁰⁵ Див. *Text of the Celebration of Matrimony* // catholicweddinghelp.com (03.11.2020).

¹⁰⁶ *Text of the Celebration of Matrimony*.

РОЗДІЛ 2. НЕРОЗРИВНІСТЬ ЯК ІСТОТНА ПРИКМЕТА ПОДРУЖЖЯ У КАТОЛИЦЬКІЙ ЦЕРКВІ

Бачимо, що в першому варіанті присяги наречені не вживають «до смерті», проте в другому, більш поширеному варіанті йдеться про розлучення смертю. З пастирської необхідності можливим є виявлення згоди через запитування наречених священиком цих присяг. Після присяги священик молиться за Божу допомогу нареченим зберегти обіцянки, які вони присягнули. Так як у чині вінчання УГКЦ, є згадка уривку «Що Бог з'єднав, людина нехай не розлучає» (Мт. 19, 6), та що цю подружню згоду ніхто не може розділити. Далі відбувається благословення перстнів¹⁰⁷. Якщо обряд відбувається разом з літургією (месою), то варто звернути увагу на молитву благословення *Nuptial Blessing* після молитви «Отче наш». В цих молитвах священик просить Господа благословення для супругів та щоб Господь вчинив одне серце в любові, з яким Він з'єднується в святому завіті. Щоб вони приймаючи разом Тіло і Кров Ісуса Христа завжди були пов'язані любов'ю один до одного. Після цього, ще одна молитва священика, де він пригадує, що вони створені на образ Божий та що жінка є нерозривною поміччю чоловіка, що вони вже не можуть бути двома – лише одною плоттю і що те, що Бог з'єднав не може бути розділене. Далі є прохання, щоб Господь зміцнював їхню любов, щоб подруги плекали її і вона була на зразок любові Христа та Церкви, щоб зберіг їх бездоганними, свідчили своїм життям життя Христа, і дочекавшись повноти років, могли перейти до життя благословених у Небесному Царстві. В іншому варіанті молитви також говориться про єдине серце та єдиний розум та про можливість для подругів разом брати участь у небесному бенкеті. Третій варіант молитви теж закінчується проханням, щоб вони після щасливої старості могли разом через Христа Господа прийти до Царства Небесного¹⁰⁸. Виходячи з тексту, в молитві йде мова про перехід подругів в Царство Небесне, що може ще раз підкреслити їхню єдність у Христі і нерозривний зв'язок, оскільки не сказано про їхній вхід у вічне життя окремо, можемо припустити, що саме йде мова про певну

¹⁰⁷ Див. *Text of the Celebration of Matrimony*.

¹⁰⁸ Див. *Text of the Nuptial Blessing*.

РОЗДІЛ 2. НЕРОЗРИВНІСТЬ ЯК ІСТОТНА ПРИКМЕТА ПОДРУЖЖЯ У КАТОЛИЦЬКІЙ ЦЕРКВІ

спільність чи зв'язок між ними, який може бути збережений і по їхній смерті. Очевидно, що ніхто не може цього пояснити, бо Церкві не є відкрито Богом все, що буде відбуватися по нашій смерті.

Отже, в цьому розділі ми розглянули поняття нерозривності у подружжі в Католицькій Церкві під різними кутами огляду: з канонічної перспективи, богословські документи, документи Церкви та літургійний аспект. Ми визначили, що Церква завжди оберігає правдиве вчення про подружжя, захищає його цілісність та нерозривність. Канонічне право особливо наголошує на нерозривності правосильного подружжя, що лише смерть може його розірвати. Подружжя завжди підноситься при порівнянні зв'язку між нареченими як зв'язок Христа та Церкви. Літургійні тексти чинів наголошують на спільній любові та про первинний задум Бога про установа шлюбу. Отже розуміємо, що Католицька Церква високо цінує подружжя, ніяк його не применшує у порівнянні з безженним станом, а навпаки завжди підкреслює, що подружжя є шляхом, який є Богом благословенний для добра подругів та вираження плоду любові між поругами в дітях, і що цей стан повинен їх обох привести до Бога.

РОЗДІЛ 3. НЕРОЗРИВНІСТЬ ПОДРУЖЖЯ У ПРАВОСЛАВНИХ ЦЕРКВАХ УКРАЇНИ

У попередньому розділі ми розглядали істотну ознаку подружжя – нерозривність, в Католицькій Церкві. Тепер звернемо свою увагу на вчення Православної Церкви щодо нерозривності. До уваги будемо брати найбільш відомі для нас та поширені в Україні Православні Церкви, а саме Українську Православну Церкву, Православну Церкву України та Російську Православну Церкву.

3.1 Правовий аспект нерозривності подружжя у Православній Церкві

Насамперед, звернемо свою увагу на визначення шлюбу. «Шлюб – це громадський та правовий інститут, який полягає в тривалому союзі осіб, чоловіка та жінки, що становлять основу сім'ї»¹. Бачимо, що «*Православна Енциклопедія*» наголошує на шлюбі як на правовому союзі. В Російській Православній Церкві Московського Патріархату є своє правове законодавство, яке приймається на Архиєрейському Соборі всієї Церкви. Один з документів, який стосується подружжя був прийнятий впродовж 29 листопада – 2 грудня 2017 року², який далі розглянемо детальніше, оскільки цей документ пояснює принципи православного шлюбу та його канонічні аспекти³.

Документ «*Про канонічні аспекти церковного шлюбу*» для кращого розуміння можемо порівняти за змістом до ККСЦ глави VII «Подружжя», оскільки він вказує на умови, які повинні бути дотриманими для укладення подружжя, перешкоди для укладання подружжя, причини які роблять подружжя недійсним, про мішані подружжя та подружжя з неохрещеними та визнання церковного шлюбу, який втратив канонічну силу. Церковний шлюб

¹ Агеева Е., Ореханов Г. Брак // *Православная Энциклопедия, под редакцией Патриарха Московского и всея Руси Кирила*. pravenc.ru (08.11.2020)

² Див. *Про канонічні аспекти церковного шлюбу* // patriarchia.ru/ua (08.11.2020)

³ Пор. *На Соборе РПЦ приняли документ, поясняющий принципы православного брака* // strana.ua (12.11.2020)

РОЗДІЛ 3. НЕРОЗРИВНІСТЬ ПОДРУЖЖЯ У ПРАВОСЛАВНИХ ЦЕРКВАХ УКРАЇНИ

передбачає свобідне волевиявлення чоловіка та жінки перед Церквою, яку представляє священнослужитель, який уділяє таїнство. Документ спочатку вводить нас в історичне розуміння укладення шлюбу, що воно спочатку відбувається цивільно у державі, і колись християни вступали в шлюб з благословення єпископа, щоб шлюб був у Господі. На даний момент церковному шлюбу передує цивільний, проте в особливих випадках, таких як важка хвороба, небезпека смерті чи військові дії, можна з благословення єпископа укласти шлюб, якщо цивільно зареєструвати цей шлюб в близькому часі неможливо. Священик може сам прийняти таке рішення, після чого повинен негайно повідомити єпархіального єпископа. Церква не повинна благословляти кожне подружжя укладене цивільно, особливо коли сторони мають якісь канонічні перешкоди (вік, споріднення, перевищення кількості попередніх шлюбів), або перешкоди, які суперечать самій суті подружжя, як союзу чоловіка та жінки, тобто одностатеві союзи, навіть якщо вони будуть потверджені державою. Синод також закликає молодят усвідомлено приймати це таїнство, а для цього повинні відбуватися передподружні зустрічі з науками, а перед самим подружжям необхідно заохочувати приступити до сповіді та Святого Причастя⁴.

Далі документ подає перешкоди для укладання шлюбу, найперше йде мова про осіб, які відкидають основи віри християн та моральні істини, не можуть укласти шлюб. Іншими перешкодами є: дійсний тривалий шлюб з іншою особою (церковний або цивільний), споріднення в прямій лінії будь-якого ступеня, та в бічній до четвертого ступеня включно, а шлюби п'ятого та шостого ступенів бічної лінії можуть бути дозволені з дозволу єпархіального єпископа. Окрім кровної спорідненості, заборонено вступати в шлюб тим, хто є духовно споріднений. Не можуть вступити в шлюб ті, хто вже мав три попередні шлюби. Ще одною перешкодою є духовний стан, починаючи від

⁴ Див. *Про канонічні аспекти церковного шлюбу*

РОЗДІЛ 3. НЕРОЗРИВНІСТЬ ПОДРУЖЖЯ У ПРАВОСЛАВНИХ ЦЕРКВАХ УКРАЇНИ

іподиякона, та монаший стан. Заборонено укладення шлюбу тим, хто не досягнув установленого державою віку, хто має якусь психічну недієздатність (можливо з благословення єпископа), хто здійснив зміну статі, між правом спорідненими (усиновлення). Священик повинен переконатися у відсутності перешкод та у вільній згоді обох сторін. Якщо виникають труднощі у священика у виявленні перешкод, повинен скерувати їх до єпископа. Шлюби між хрещеними батьками теж з дозволу єпископа⁵. Бачимо серед усіх цих перешкод, що є багато спільного з ККСЦ, проте можемо також бачити певні відмінності, для прикладу дозвіл на шлюб між спорідненням в бічній лінії в Католицькій Церкві з диспези можливе до 2 ступеня в бічній лінії⁶, але в Канонічному праві ще не йде виразно мова про заборону шлюбу, наприклад, між тими, хто змінив стать.

Розглянемо документ «Соціальна концепція», розміщений на офіційному сайті Української Православної Церкви (далі УПЦ), прийнятий собором Російської Православної Церкви, який відображає офіційну позицію УПЦ у взаєминах зі суспільством та державою⁷.

Документ говорить про подружжя, яке було створене Богом для цілковитого єднання у любові. Звернено увагу, що Церква ніколи не применшує шлюб перед дівоцтвом, навпаки осуджує тих, хто зневажає подружжя встановлене Богом. УПЦ також наголошує на важливості законного цивільного шлюбу, згадуючи про римське право, з якого взято за основу цивільне подружжя. Не забуває документ також про подружжя як образ союзу Христа та Церкви, а також цитує слова Івана Золотоустого про шлюб, як про вічне єднання подружжя у Христі. Так як і Російська Православна Церква (далі РПЦ), УПЦ не може благословити ті союзи, які мають певні канонічні перешкоди, наприклад четвертий шлюб, недозволений ступінь кровного чи духовного

⁵ Див. *Про канонічні аспекти церковного шлюбу*.

⁶ Пор. *Кодекс Канонів Східних Церков*, 795 §3.

⁷ Див. *Соціальна концепція* // orthodox.org.ua (09.11.2020)

РОЗДІЛ 3. НЕРОЗРИВНІСТЬ ПОДРУЖЖЯ У ПРАВОСЛАВНИХ ЦЕРКВАХ УКРАЇНИ

споріднення. Шлюб укладається перед священником, за взаємною згодою чоловіка та жінки і при присутності свідків. Наступним, про що йде мова це мішані шлюби. Церква закликає вірних брати шлюб з віруючими, щоб зростати в єдності та бути домашньою Церквою, проте не забороняє шлюб з нехрещеними, не визнаючи його як Святу Тайну, а щодо шлюбу з іншими християнами не православними, лише за умови шлюбу в Православній Церкві та виховання дітей у православній вірі⁸.

Продовжуючи розгляд документу РПЦ, а саме розділ в якому йдеться про визнання церковного шлюбу недійсним. Мова йде про шлюб, який був укладений з порушеннями, помилково через незнання перешкод або спеціально при знанні певних перешкод. Такий шлюб єпархіальний єпископ може визнати недійсним. Однак, певні перешкоди можуть бути усунені благословенням архиєрея, такі як шлюб у п'ятому чи шостому ступені у бічній лінії кровного споріднення, або відсутність приписаного віку, але коли на момент виявлення даного припису необхідний вік буде досягнений або вже є народжена дитина в цьому шлюбі. Цікавим є момент, коли цивільно одружені нехрещені приймають православ'я, охрещуються, і тоді якщо нема канонічних перешкод можуть вінчатися в церкві. Ще одна причина для визнання шлюбу недійсним це неспроможність одного зі подружжів до виконання подружніх обов'язків (статеве безсилля), але за умови, коли ця перешкода існувала до укладення шлюбу, не була відома іншій стороні та не викликана віком. У випадку тривання такого подружжя не менше ніж 2 роки, єпархіальна влада може прийняти таку справу на розгляд. Цікавий випадок є у законодавстві, коли є двоє православних християн в цивільному шлюбі, то не можна їм відмовити у Причасті та називати їхнє співжиття блудом, душпастирі повинні проявляти пастирське піклування та заохочувати таке подружжя освятити благодаттю таїнства⁹.

⁸ Див. *Соціальна концепція* Розділ X. X,1-X,2.

⁹ Див. *Про канонічні аспекти церковного шлюбу* Розділ II.

РОЗДІЛ 3. НЕРОЗРИВНІСТЬ ПОДРУЖЖЯ У ПРАВОСЛАВНИХ ЦЕРКВАХ УКРАЇНИ

Варто зазначити, що документи УПЦ зазвичай не лише висловлюють однакову позицію з документами РПЦ, але і є спільними для обох Церков. Православна Церква наголошує на довічній вірності подружжя та на його непорушності, а розлучення засуджується як гріх. Церква повинна усіма силами оберігати цілісність подружжя, єдиною причиною для розлучення, за словами Христа може бути перелюбство. Церква, виявляючи бажання спасти грішників, надає можливість знову доступити до таїнств після покаяння, тому окрім перелюбу підставами до розлучення є також відпаданя однієї із сторін від Православ'я, якась природня вада, яка унеможлиблює співжиття та єднання у подружжі, відсутність супруга безвісти чи судове покарання з позбавленням усіх прав, через замах на життя супруга та дітей, через снохацтво, звідництво, через душевну важку хворобу та покинення одного супруга іншим¹⁰. Снохацтво це «статеве співжиття свекра з невісткою»¹¹. «У наш час цей перелік підстав до розірвання шлюбу доповнюється такими причинами, як захворювання на СНІД, медично засвідчені хронічний алкоголізм і наркоманія, здійснення жінкою аборту за незгоди чоловіка»¹².

З пасторської поблажливості вірних, коли подружнє життя вже не можливо відновити, дозволяється церковне розлучення. Церква не схвалює другий шлюб, проте невинна сторона має право вдруге одружитися, а винна сторона також може вдруге одружитися після того, як покається та виконає накладену покуту¹³. Документ РПЦ до цих причин ще додає одну причину, з якою може бути визнано подружжя, яке втратило канонічну силу. Причиною може бути бажання прийняття одного з супругів монашого постригу, в такому випадку подружжя може бути розірване, за згодою іншого супруга та при відсутності неповнолітніх дітей¹⁴.

¹⁰ Див. *Соціальна концепція* Розділ X. X,3.

¹¹ *Словник української мови* // sum.in.ua (10.11.2020)

¹² *Соціальна концепція* Розділ X. X,3.

¹³ Див. Там само.

¹⁴ Див. *Про канонічні аспекти церковного шлюбу* Розділ V.

РОЗДІЛ 3. НЕРОЗРИВНІСТЬ ПОДРУЖЖЯ У ПРАВОСЛАВНИХ ЦЕРКВАХ УКРАЇНИ

Вчення православної Церкви також наголошує на образі шлюбу чоловіка та жінки як відносин Христа (жениха) та Церкви (дружина, наречена), а поміж любові чоловіка та жінки, однією з найголовніших цілей подружжя є народження та виховання дітей. Погане виховання дітей вважається дуже великим гріхом, адже діти нагорода від Бога¹⁵.

Досі ми брали до огляду вчення УПЦ та РПЦ і побачили, що це вчення є згідне у всьому між собою, більше того, часто ці Церкви використовують постанови одних і тих Соборів, тому не стає дивно, що вчення однакове. Тепер ми ще звернемо увагу на вчення про подружжя в Православній Церкві України (далі ПЦУ), проте через брак матеріалу, візьмемо до уваги пояснення таїнства шлюбу однієї з парафій ПЦУ, а саме Спасо-Преображенського Собору в місті Києві.

Таїнство шлюбу розуміється як благословення Боже, для чоловіка та жінки, які через добровільну згоду поєднують своє життя в однодушності та для народження і християнського виховання дітей. Подруги обіцяють перед Богом одне одному любов, вірність та чесність. Наголошується, що шлюб був установлений Богом до гріхопадіння, а Ісус освятив своєю присутністю в Кані Галилейській. Вінчатися можуть всі, хто вірують, вони повинні обидва бути православні християни, дозволяється і не з православним, якщо вони дають обіцянку виховувати дітей у православній вірі та що вінчання буде відбуватися в православному храмі. Перешкодами до шлюбу є: недостатній вік, кровне споріднення та попередній дійсний шлюб. Попередньо треба оформити цивільне подружжя. Обов'язково, як і в Католицькій Церкві повинні бути свідки. Щодо розвінчання, то наголошується, що у Православній Церкві шлюб укладається навіки, проте єпископ може дати дозвіл на другий шлюб¹⁶. Якщо переглядати цю сторінку далі, стає зрозумілим, що вони використовують

¹⁵ Див. *Соціальна концепція* Розділ X. X,4.

¹⁶ Див. *Вінчання: таїнство шлюбу* // preobraz.kiev.ua (11.11.2020).

РОЗДІЛ 3. НЕРОЗРИВНІСТЬ ПОДРУЖЖЯ У ПРАВОСЛАВНИХ ЦЕРКВАХ УКРАЇНИ

документ «Соціальна концепція», який прийнятий Собором РПЦ, який також використовує УПЦ¹⁷.

Коротко розглянувши вчення Православних Церков, найбільш поширених на території України, можемо підвести невеликий висновок, що Православна Церква, подібно Католицькій, наголошує на Божественному установленні подружжя, про образ відносин у подружжі як Христа та Церкви, наголошує на його нерозривності та на глибокому єднанні подругів у таїнстві Подружжя. Однак знаходимо певні вагомості відмінності, а саме у ставленні до розлучення. Звичайно Православна Церква ставиться до розлучень не позитивно і не заохочує вірних це практикувати, проте вважає допустимим таку дію в Церкві, з метою допомоги вірним, використовується принцип ікономії, коли задля спасіння можна відступити від точного виконання приписів Церкви. Причини дозволеного розлучення ми розглядали вище, а що стосується коріння цього вчення, то Православна Церква використовує слова Христа «хіба у випадку розпусти» (Пор. Мт 5,32), тому розлучення все ж стає можливим¹⁸.

3.2 Богослов'я нерозривності подружжя.

Щоб зрозуміти важливість ознаки нерозривності подружжя у Православній Церкві, звернемося до праці найвидатнішого православного богослова наших часів, протопресвітера Йоана Мейендорфа¹⁹. Нас буде цікавити одна з його робіт під назвою «Шлюб в православ'ї».

Важливо є підмічено, що явище подружжя не є суто Церковним Таїнством, адже і безліч інших релігій та атеїстів практикують його, бо шлюб сам по собі є чимось природнім, що сотворив та благословив Бог. Саме по собі християнське подружжя є нерозривне, є вічним союзом чоловіка та жінки. Однак цю нерозривність не слід розуміти як юридичну невідворотність, оскільки в

¹⁷ Пор. Соціальна концепція.

¹⁸ Див. Пашков. Д. *Икономия*. // Православная Энциклопедия, под редакцией Патриарха Московского и всея Руси Кирила. pravenc.ru (12.11.2020)

¹⁹ Див. протоиерей Иоанн Мейендорф // azbyka.ru (12.11.2020)

РОЗДІЛ 3. НЕРОЗРИВНІСТЬ ПОДРУЖЖЯ У ПРАВОСЛАВНИХ ЦЕРКВАХ УКРАЇНИ

Царстві Небесному немає нічого примусово, так і шлюб не є примусовий, полягає на свободній волі і на свободному прийнятті любові. Любові противиться перелюб, який несумісний з нею, тому в такому випадку дар любові і саме подружжя перестає існувати²⁰.

У розділі «Шлюб і Євхаристія» автор дуже чітко роз'яснює розбіжності у вченні сходу та заходу про вічну тривалість подружжя. Він пояснює, як подружжя з римського права поступово переходить у Церкву, проте спершу вводить нас в розуміння самої суті подружжя. Древня Церква не бажаючи творити розруху в суспільстві і запровадити новий обряд вінчання, просто затверджує вже існуючий цивільний обряд, який стає однаковим як для язичників, котрі засвідчують свій союз цивільно, так і для християн, тобто спосіб прийняття не відрізняється. Йоан Мейендорф наголошує, що чоловік та жінка ставши однією плоттю, тим самим є членами Тіла Христового, а членами Тіла Христового стають через Євхаристію. Він цитує слова Тертуліана, що шлюб завдяки Євхаристії знаменується благословенням та записується ангелами на небесах. Таким чином подружжя стає вічним союзом у Христі, має неминущу цінність та поширюється поза межі земного життя. Важливість Євхаристії полягає в тому, що до неї спрямовуються всі Таїнства, та й сама Євхаристія явлена як шлюбний бенкет. В древній Церкві як хрещення та священство, так і подружжя звершувалося під час Літургії²¹.

Ця історія щодо прив'язаності таїнства подружжя з Євхаристією є необхідна для розуміння вчення про нерозривність подружжя у східній та західній християнських традиціях. Католицькі богослови вважають шлюб контрактом між чоловіком та жінкою, а отже вони самі є здійснювачі таїнства, а священник лише служить, а як будь-який юридичний акт, шлюб розривається по

²⁰ Див. Мейендорф *И.Брак в православии*. Клин 2004, 3. 9-10. [PDF].

²¹ Див. Мейендорф *И.Брак в православии*, 16-18. [PDF].

РОЗДІЛ 3. НЕРОЗРИВНІСТЬ ПОДРУЖЖЯ У ПРАВОСЛАВНИХ ЦЕРКВАХ УКРАЇНИ

смерті одного з подругів. Християнство додає ще нерозривність цього контракту за життя²².

В загальному Західному погляді, подружжя (шлюб) переривається смертю, як і будь-яка людська згода, тому він не достойний входження в Царство Небесне. Дивно, що при такому розумінні шлюбу, він продовжує називатися таїнством. Православна же Церква визнає священика здійснювачем подружжя (як і здійснювачем Євхаристії), а тому шлюб визнається невіддільним від вічної Тайни, яка зруйнувала перешкоду між небом та землею, і дарувала людському пориву і творчості вічне значення²³.

Стає зрозумілим, що Православна Церква особливо наголошує на вічності подружжя, бо як будь-яке таїнство, подружжя відноситься до вічного життя в Царстві Божому, тобто не переривається смертю, а навпаки створює між подругами вічний зв'язок, якщо звичайно вони дійсно цього бажали. З цієї причини, що можливо чоловік і жінка були не свідомі благодаті таїнства, Православна Церква власне допускає розлучення²⁴.

Бачимо, що Православна Церква у розумінні подружжя звертається до початків християнства, де наголошується на прийнятті таїнства подружжя спільно з Євхаристією, бо коли чоловік та дружина спільно причащаються Тіла та Крови Христа стають однією плоттю і такий шлюб (перший) стає вічним, нерозривним і після смерті²⁵. Варто зазначити, що і в Католицькій Церкві богослови також роздумують над глибоким поєднанням подружжя через прийняття євхаристії, де саме життя подругів стає літургією²⁶.

Щоб не представляти думку Православної Церкви лише одним богословом Йоаном Мейендорфом, звернемося також до інших сучасних православних богословів, а саме як вони будуть описувати вчення про подружжя і зокрема про нерозривність. Одним з найбільш відомих та видатних сучасних православних богословів, зокрема в РПЦ є професор Московської Духовної Академії, Осипов Олексій (*Алексей Ильич Осипов*).

²² Див. Мейендорф И. *Брак в православии*. 18-19.

²³ Там само, 19.

²⁴ Див. Там само, 38.

²⁵ Див. Там само, 58.

²⁶ Пор. Аверинцев С, Рупнік М, *Адам і його ребро. Духовність подружньої любові*. [PDF]

РОЗДІЛ 3. НЕРОЗРИВНІСТЬ ПОДРУЖЖЯ У ПРАВОСЛАВНИХ ЦЕРКВАХ УКРАЇНИ

У своїй лекції про «християнські основи шлюбу» професор Олексій Осипов наголошує на тому, що Христос почав свою діяльність саме на весіллі, що свідчить про Його благословення подружжя, показує, що це явище абсолютно нормальне, подружжя є чимось природнім, що властиве людській природі, тому Господь благословляє подружжя. Ісус показує ставлення Бога до шлюбу, позитивне ставлення, на противагу вченню яке заперечувало подружжя, як щось не властиве людській природі. Шлюб у всіх релігіях є торжественною та надзвичайною подією, особливо для самих подругів. Велич у подружжі полягає у цілісності подругів, не тільки тілесності, але розуму, світогляду, думок, а коли життя зводиться до тваринних інстинктів, які володіють людиною, роблять цей зв'язок неправильним, злим, бо шукає насолоди, перетворюється на егоїста, робить все для себе. Егоїст зрадить будь-кого, а шлюб це клятва вірності на віки перед людьми та перед Богом. Любов – закорінена властивість людини, проте як і будь яку іншу властивість, її можна втратити. Втрачається здатність любити через розпусту. Важливим моментом, який буде проходити подружжя є час задовго до самого подружжя. Коли люди вступають в шлюб, щоб назавжди поєднати свої життя та мати дітей, тоді їхнє життя буде щасливе, натомість коли люди шукають задоволення, то ніякого щастя вони не знайдуть, тоді цей шлюб їх губить. Кожна людина наділена немовби повною чашею любові, важливо є її зберегти повною, щоби коли треба буде з'єднати дві чаші в одну, отримати більшу втіху²⁷.

В сучасному світі пропонується вільна любов, яка противиться правдивій любові, даній від Бога. Професор Олексій наголошує на проблемі «вільної любові», яка дуже поширена в сучасному світі. В основному думка професора полягає на необхідності життя з Богом, не викривлювати правдивої любові шукаючи особистої втіхи, щоб не втратити здатність любити²⁸.

²⁷ Див. Осипов А. *Християнские основы брака* 2005.12.25 // youtube.com (16.11.2020).

²⁸ Див. Осипов А. *Християнские основы брака*.

РОЗДІЛ 3. НЕРОЗРИВНІСТЬ ПОДРУЖЖЯ У ПРАВОСЛАВНИХ ЦЕРКВАХ УКРАЇНИ

Що стосується єдності подругів після смерті, то думка професора Олексія Осипова є наступною: слова Христа, що у Царстві Небесному не одружуються і не виходять заміж (Пор. Мт 22,30 ; Мр 12,25 ; Лк 20,35) він пояснює так, що вже після смерті не вступають у шлюб, проте нічого не сказано про тих, хто вступили при житті. Що стосується єдності подружньої, то вона буде продовжуватися, адже вони вже є одне тіло, одна плоть, тобто і тіло, і душа, і дух. Вони вже є єдністю, яку досягли за життя на землі, то ця єдність не може бути розірвана на небі, бо в основі цієї єдності є любов, а Бог є Любов, тому вона нерозривна. Однак важливо підкреслити, що подруги мають за життя бажати цієї єдності, щоб вона переросла у вічність²⁹.

На цьому етапі стає зрозуміло, що богослови Православної Церкви не заперечують спільність подругів у вічному житті, навпаки наголошують на вічності подружжя, що любов не проминає, проте важливим елементом для досягнення цієї спільності є сама любов та бажання поєднатися навіки. В такому випадку можемо говорити про одну плоть та нерозривність подружжя смертю. Далі ми ще звернемо увагу на приватні думки православних священників, які розповідають, що буде з душами одружених по смерті.

Протоієрей Андрій Федосов вважає, що по смерті зберігається спільність душ, наприклад між батьками та дітьми, між близьким друзями, тобто ніхто не стверджує, що ми станемо чужими одне одному по смерті. Що стосується подругів, то вони будуть мати властиву для них єдність, що дає їм подружжя, звичайно, що вони не будуть плодитися та розмножуватися, проте однозначно, що не будуть чужими одне для одного³⁰.

Протоієрей Дмитрій Смирнов, відповідаючи на питання про спільність супругів після смерті відповідає з іншої точки зору, що на небі люди не женяться, не народжують дітей, а живуть як ангели. Щодо зустрічі рідних чи супругів, то це є можливо, бо згідно його досвіду, часто при смерті, покійного

²⁹ Див. Осипов А. *Християнские основы брака*.

³⁰ Див. Федосов А. *Супруги после смерти. Души супругов. Душа после смерти*.// youtube.com (16.11.2020).

РОЗДІЛ 3. НЕРОЗРИВНІСТЬ ПОДРУЖЖЯ У ПРАВОСЛАВНИХ ЦЕРКВАХ УКРАЇНИ

зустрічають його близькі померлі, і зокрема може бути померлий супруг. Щодо вічного життя, то ніхто не володіє таким знанням і Димитрій Федосов не радить про таке думати. Ми знаємо напевне, що Бог добрий, і нічого поганого нам не зробить, тому ми повинні найперше старатися бути добрими християнами, догодити Богу, щоб отримати від Нього велику милість³¹.

Багатьох православних християн цікавить пояснення слів Христа, де він каже що у Царстві Небесному не женяться і заміж не виходять (Пор. Мт 22, 30), і вони прагнуть отримати відповідь. В сучасному світі є багато можливостей, зокрема через мережу задавати різні питання, для цього створені різні форуми, де православні священики відповідають своїм вірним. Протодиякон Сергій Шалберов, даючи відповідь на питання православного християнина, чи одружені люди у воскресінні будуть мати якусь спільність, каже: шлюб сам по собі є нерозривним за Божим задумом, який веде християн до вічного життя. Подружжя має початок на землі, але веде до вічності. Єдність чоловіка та жінки відбувається не тільки на тілесному, але й на душевному та духовному рівнях, що підтверджують слова «одним тілом» (Бт 2, 24). Якщо за життя у подругів існувала однодушність та одностудність, то і після смерті їхні душі залишаються пов'язаними. Бо не тіло поєднує супругів, а однодушність, вона робить одним цілим чоловіка та жінку³².

На подібне питання також дає відповідь ігумен храму Покрову Божої Матері в місті Владивосток Анатолій (Каменчук). Пояснюючи слова Христа, що у воскресінні не женяться і заміж не виходять (Пор. Мт 22, 30) наголошує, що мова йде про припинення тілесних стосунків, які відбуваються на землі. Подружжя однак не є лише тілесним стосунком, але й духовним, і якщо чоловік та жінка за життя перебували в любові та одностудності, разом любили Бога та прагнули до Царства Небесного, то немає сумніву, що вони будуть у воскресінні разом і що їхнє спілкування не припиниться. Ігумен наводить

³¹ Див. Смирнов Д. *Венчанные супруги после смерти встречаются на небесах?* // youtube.com (16.11.2020).

³² Див. Шалберов С., *"Муж" и "жена" после смерти* // azbyka.ru (17.11.2020).

РОЗДІЛ 3. НЕРОЗРИВНІСТЬ ПОДРУЖЖЯ У ПРАВОСЛАВНИХ ЦЕРКВАХ УКРАЇНИ

приклади святих супругів, які навіть помирили в один день проживши святе життя, тому і немає сумніву в тому, що вони разом на небі нерозлучно мають спілкування в союзі любові³³.

На іншому ресурсі також знаходимо подібне питання та подібну відповідь, проте автор не є вказаний. Кількість таких питань може свідчити про дійсно велику любов між подругами, або тими, хто готується прийняти одружений стан, про їхню цікавість розуміння нерозривності подружжя, про яке говорить Церква, і це в їхньому розумінні дисонує зі словами «не женяться і заміж не виходять» (Пор. Мт 22, 30). Невідомий автор, подібно до попередніх нами розглянутих, відповідаючи на питання «що буде з вінчаними людьми після смерті?» зазначає, що спільність життя не утворюється лише через вінчання, необхідно протягом життя подружжю збудувати не тільки якісь земні зв'язки (спільне майно, діти), але будувати такий зв'язок, який має продовження та й відноситься до вічності – любов. В такому випадку не маємо сумніву, що ці подруги зустрінуться у вічності³⁴.

Часто люди хочуть знати таку інформацію, яка для нас недоступна. Найпоширеніша цікавість є про життя після смерті. Смерть є чимось, що невласливе для людини, бо виникає внаслідок гріха. Священиків часто отримують запитання про смерть, і ці питання можуть бути викликані різними причинами. У людей, які жили у правдивому подружньому житті, після смерті одного подруга виникає сильна туга за померлим. Ми можемо спостерігати, що такі люди переймаються, чи у воскресінні зустрінуться зі своїм чоловіком чи дружиною. Почуття любові до померлих, зі слів їхніх живих супругів, не зникає, а в певній мірі навпаки посилюється, тому вони хочуть отримати від душпастирів слова надії, що вони все таки зустрінуться. Таке запевнення може

³³ Див. Каменчук А. *Будут ли супруги вместе в Царствии Небесном?* // elitsy.ru (17.11.2020).

³⁴ Див. *Что будет с венчанными людьми после смерти?* // archive.taday.ru (17.11.2020)

РОЗДІЛ 3. НЕРОЗРИВНІСТЬ ПОДРУЖЖЯ У ПРАВОСЛАВНИХ ЦЕРКВАХ УКРАЇНИ

допомогти цим людям віднайти ціль життя і далі зберігати вірність померлому супругу і молитися за нього³⁵.

Бачимо, що Православна Церква, на відміну від Католицької Церкви, схильна наголошувати радше не на нерозривності подружжя, а на його вічності. Подружжя за богослов'ям Православної Церкви триває вічно, і не розривається смертю, якщо подружки звісно хочуть цього з'єднання. Якщо люди живучи разом зрозуміли, що більше не люблять одне одного, а може і ніколи не любили, бо метою їхнього союзу були плотські задоволення, матеріальні речі і так далі, то Православна Церква не «змушує» таке подружжя існувати до смерті. Вони можуть розірвати цей союз, оскільки немає тих елементів, які би з'єднували їх навіки, зокрема це любов, яка ніколи не минає (Пор. 1Кор 13, 8).

3.3 Огляд літургійного тексту Чину Вінчання Православної Церкви

В цьому підрозділі розглянемо текст чину вінчання для ПЦУ. Варто наголосити, що актуальний Требник ПЦУ є створений на основі Требника УПЦ Київського Патріархату 2000 року у двох частинах, тому будемо використовувати саме цей требник УПЦ Київського Патріархату.

Таїнство шлюбу, як і в УГКЦ³⁶ починається з Чину заручин. В ектенії священник молиться за подругів, за їхнє спасіння та їхнє потомство. Важливим моментом в ектенії є прохання для наречених одностійності та непорочного життя. Після ектенії слідує молитва, в якій йде мова про непорушний союз любові, призначений Богом, який єднає їх. В наступній молитві приводиться приклад порівняння заручин Господа з Церквою, як Дівою чистою. Опісля накладання перстнів, після якого є молитва, де є прохання утвердити наречених в їхньому намірі та щоб Бог укріпив їх своїм єднанням. Опісля молитви, слідує ще ектенія³⁷, якої в требнику УГКЦ немає³⁸.

³⁵ Пор. *Души мужа и жены после смерти вместе находятся?* // saveoursouls.ru (18.11.2020)

³⁶ Пор. *Требник*, Львів 2001, 67-70.

³⁷ Див. *Требник у двох частинах*, Київ, 2000, 105-113.

РОЗДІЛ 3. НЕРОЗРИВНІСТЬ ПОДРУЖЖЯ У ПРАВОСЛАВНИХ ЦЕРКВАХ УКРАЇНИ

Чин вінчання розпочинається зі псалма 127, після чого священник запитує, спершу нареченого, потім наречену, про їхню свобідну волю, намір прийняти це Таїнство шлюбу. Після цього є питання, чи не обіцяли одружитися з кимось іншим, що розуміємо як питання, чи не є хтось з наречених у дійсному шлюбі. Далі починається ектенія, де є прохання за благословення Боже цього шлюбу, за їхню плідність та спасіння. У молитві після ектенії є спомин різних подружжів, зокрема зі Старого Завіту, як Бог благословляв їх, нехай і благословить це подружжя, дасть любов та нев'янучий вінець слави. В іншій молитві наголошується, що сам Господь є сотворителем подружжя і з Його волі є з'єднати їх в одне ціле. Важливим моментом є згадка в молитві про одностайність душ і тіл, що підкреслює їх нерозривний зв'язок. Опісля молитов, відбувається присяга на колінах перед тетраподом, яка відбувається згідно місцевих звичаїв³⁹, подібно і вказано в Требнику УГКЦ⁴⁰. У Требнику Петра Могили 1646 року, також можемо зустрінути ці присяги, які містять згадку «до смерті»⁴¹. Після присяг, священник благословить наречених словами «Те, що Бог з'єднав, людина нехай не розлучає; і я, недостойний слуга Божий, еднаючи вас у святе подружжя владою Церкви святої Православної, благословляю в ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа»⁴². В Требнику Петра Могили та Требнику УГКЦ є лише слова «Що Бог благословив, людина нехай не розлучає»⁴³. На відміну від Требника УГКЦ, в якому далі слідує читання⁴⁴, у Требнику УПЦ та Петра Могили ще присутня молитва, в якій священник просить з'єднати цих наречених, бо це відбувається з волі Божої. Священник просить Бога для них однодумності, з'єднання в одне тіло і дарування

³⁸ Пор. *Требник*, Львів 2001, 70.

³⁹ Див. *Требник у двох частинах*, Київ, 2000, 113-127.

⁴⁰ Пор. *Требник*, Львів 2001, 76.

⁴¹ Див. *Евхологiон або Требник Митрополита Петра Могили Київ 1646 // Фотопередрук Олекси Горбача Рим 1988*, 435-436.

⁴² *Требник у двох частинах*, Київ, 2000, 127.

⁴³ Пор. *Евхологiон або Требник Митрополита Петра Могили 436*.

Пор. *Требник*, Львів 2001, 76.

⁴⁴ Пор. *Требник*, Львів 2001, 77.

РОЗДІЛ 3. НЕРОЗРИВНІСТЬ ПОДРУЖЖЯ У ПРАВОСЛАВНИХ ЦЕРКВАХ УКРАЇНИ

потомства. По тому відбувається накладання вінців. Опісля читань апостола та Євангелія слідує ектенія та молитва за щасливе життя молодят. Так як і в Требнику УГКЦ⁴⁵, після молитви «Отче наш» відбувається обряд спільної чаші, після чого обхід священика з молодими навколо тетраподу тричі. Останні молитви «Боже, Боже наш...» та «Отець, Син, і Святий Дух...» окрім перекладу не відрізняються від тих, які маємо в Требнику УГКЦ⁴⁶.

Проаналізувавши текст чину вінчання в Требнику УПЦ ми побачили подібність з Требником УГКЦ. Очевидно що всі ці требники мають спільне коріння, яким є Требник Петра Могили 1646 року, про що свідчить подібність структури та тексту. В будь-якому випадку ми побачили, що тексти завжди наголошують на глибокому єднанні чоловіка і жінки в Святій Тайні. «Шлюб дає буття новим сотворінням, які призначені до вічного блаженства, через це відкривається безконечна милість та любов Бога. Таким чином, тайна шлюбу – це ще і тайна поширення Царства Божого на землі»⁴⁷.

Шлюбний зв'язок, як приклад, часто використовується у Писанні, Коли Христос каже про свій прихід (Див. Мт 25, 1-12), коли йде мова про таємницю відкуплення та воплощення через поєднання з людиною (Див. Мт 22, 2-14), в Одкровенні йде мова про тайну шлюбу Агнця та його жінки (Див. Одкр 19, 6-8). З цього бачимо, що поняття шлюбу використовується як порівняння в дуже важливих моментах, таких як воплощення, відкуплення, другий прихід, єднання душ в майбутньому у Христі. Стає очевидним, що шлюб символізує щось таїнственне, вічне. Шлюб є образом чогось божественного, надлюдського, який починається тут на землі, проте має завершення та сповнення у вічності⁴⁸.

Коротко оглянувши вчення даних Православних Церков про подружжя можемо бачити чітку розбіжність у його розумінні, у порівнянні з Католицькою Церквою. В Католицькій Церкві приділяється велика увага моменту укладання

⁴⁵ Пор. *Требник*, Львів 2001, 82-83.

⁴⁶ Пор. Там само, 84-85.

⁴⁷ Неганова Е. *Брак и семья. Идеал брака в православии* // kiev-orthodox.org (20.11.2020).

⁴⁸ Див. Неганова Е. *Брак и семья. Идеал брака в православии* // kiev-orthodox.org (20.11.2020).

РОЗДІЛ 3. НЕРОЗРИВНІСТЬ ПОДРУЖЖЯ У ПРАВОСЛАВНИХ ЦЕРКВАХ УКРАЇНИ

подружжя, коли для його правосильності необхідно дотримати певні норми, і тоді укладається дійсне подружжя, яке є Святою Тайною і нерозривне до смерті. У дослідженому нами Православному вченні бачимо певну відмінність, оскільки ставиться наголос не на сам момент укладання подружжя, а на самих подругів, які покликані протягом цілого життя зростати у взаємній любові одне до одного і до Бога, таким чином за життя на землі утворюючи вічний зв'язок між собою, який власне не припиняється зі смертю. Варто також зазначити, що чин вінчання у Православній Церкві дуже подібний не лише за структурою, але й за змістом самих молитов до тексту вінчання УГКЦ. Це можемо частково пояснити спільним корінням требників та подібністю самого східного обряду, на відміну від латинського обряду. З кута огляду спільних моментів, то їх також дуже багато, Православна Церква наголошує на важливості християнського подружжя, дбає про його цілісність та непорушність, вважає його шляхом для досягнення спасіння. Як і Католицька Церква, часто пригадує порівняння шлюбу як стосунку між Христом та Церквою. Хоч і є розбіжності в обряді та богослов'ї, Православна Церква, як і Католицька завжди старається допомогти своїм вірним досягнути спасіння.

ВИСНОВОК

Подружжя є досить обговорюваною тематикою в сучасному світі. Багато хто, навіть зумисно, старається знищити його святість та цілісність, яку вклав ще на початку сам Бог. Внаслідок цього, занепадає первинне розуміння нерозривності подружжя, про що також свідчить велика кількість розлучень як і цивільних, так і в Церкві. З цієї причини, у магістерській роботі ми звертали особливу увагу на аспект нерозривності подружжя та тісний зв'язок між чоловіком та жінкою. Вважаємо, що якщо молоді люди будуть достатньо проінформовані щодо нерозривності, яку повинно мати кожне сакраментальне подружжя, то це допоможе їм краще усвідомити важливість їхнього рішення – поєднання назавжди та глибока єдність усього єства.

В першому розділі ми звертали увагу на тексти Святого Письма та на їхні коментарі до нього різних Отців Церкви, як і ранньохристиянських, так і більш сучасних. Були проаналізовані найбільш виражені уривки щодо подружжя. Найперше ми звернулися до книги Буття, де у розповідях про створення світу звернули увагу на творення перших людей, які і стали першими у цьому, Богом благословенному, союзі подружжя. Підкреслюючи їхню нерозривність, ми зустрічали відображення цієї єдності не тільки на етимологічному рівні, але й на рівні самого буття людини, коли двоє стають одною плоттю, саме це найперше підкреслює їхню нерозривність та глибоке поєднання не тільки на тілесному рівні, але й на душевному та духовному. Багато коментаторів Святого Письма наголошували на образі подружжя як союзі Христа та Церкви, єдність яких ніхто не може поставити під сумнів.

Важливо наголосити, що були помічені два боки розуміння Святими Отцями подружжя, а саме його необхідності. Одні дотримуючись загальної думки про божественне встановлення в Раю, для їхнього добра та продовження роду. Однак існували прихильники вважати, що саме продовження роду, через статеве єднання було дозволене Богом після гріхопадіння, і що гріх відділяє

чоловіка від любові Бога і тому він прив'язується до жінки. Тобто існувало і негативне бачення подружжя, як стану, який був зумовлений гріхопадінням. Отож, побутувало переконання вищості дівства як ангельського життя та подружжя, як способу уникнення пристрасті та продовження роду.

На противагу негативного розуміння подружжя, не бракує також тих, хто захищає святість подружжя. Зокрема Господь, через приклади різних пророків, показує та захищає цілісність подружжя, кажучи про осоружність розлучення (Див. Мал 2, 16), а в книзі Пісня Пісень всіляко вихваляється, підноситься та показується краса подружньої любові чоловіка та жінки. У Новому Завіті ми ще раз побачили потвердження подружжя Ісусом Христом, який прагнув відновити первинний Божий задум щодо єдності чоловіка та жінки. Ми звернули увагу на становище інституту подружжя в часи Ісуса Христа і побачили, що він зазнав багато негативних впливів та занепаду. Ісус наголошує на єдності чоловіка та жінки, пояснюючи дозвіл Мойсея на розлучення як певний виняток, але закликає відновлювати ідеал подружжя, який є встановлений Богом. Ми вияснили розуміння суперечливих слів «у випадку розпусти» (Мт. 5,32), що вони насправді ніяким чином не дозволяють розлучення правосильного подружнього вузла. Закінчується розділ оглядом послань апостолів, в яких також були згадки щодо подружжя.

У другому розділі роботи ми розглянули аспект нерозривності у Католицькій Церкві. Розпочали огляд канонів, які стосуються нерозривності та недотримання яких приводить до відсутності не тільки нерозривності, але і самого подружжя. У Катехизмі УГКЦ ми побачили вказівку про вічну тривалість любові між подругами, із заохоченням збереження вірності померлому супругові, що особливо підкреслює нерозривність і по смерті. Ми побачили на основі канонів, що Католицька Церква особливо наголошує на нерозривності сакраментального дійсного подружжя, тому ми розглянули канони, які говорять про різні випадки, коли подружжя насправді недійсне. Внаслідок цього зрозуміли, що можемо говорити про розлучення в контексті

незаконного та неправосильного співжиття, яке ніколи не було подружжям, в такому випадку такі союзи не претендують на ознаку нерозривності. Поміж тим, було розглянуто, в яких випадках може бути дозволено розв'язання вузла законно, та що таке сепарація. В останньому підрозділі ми коротко представили богословське розуміння подружжя, на основі папських документів, які стосуються подружжя. В цих документах також неприховано наголошується на нерозривності подружжя, і в одному з них також згадується про зустріч подругів у вічності, що ще раз підкреслює нерозривність. На завершення розділу були проаналізовані чини вінчання УГКЦ та РКЦ.

Третій розділ стосувався вчення про нерозривність подружжя у визначених Православних Церквах. Ми розглянули законодавство найпоширеніших православних Церков на території України, побачили певні відмінності від законодавства Католицької Церкви. Було зазначено причини, в яких може бути дозволено розлучення, і укладання нових союзів цілком законно. У підрозділі, що стосується богослов'я, ми вияснили основні моменти розуміння подружнього союзу та аспекту нерозривності, де також побачили відмінності у ставленні до цього союзу в Католицькій Церкві. Внаслідок богословського пояснення, ми зрозуміли причини дозволеності розлучення в Православній Церкві, і чітко підкреслили вічність подружнього вузла і його нерозривність і після смерті. Завершуючи розділ, оглянули чин вінчання ПЦУ і порівняли його з чином вінчання УГКЦ.

В цій роботі можемо побачити дві сторони однієї дійсності подружжя. Ми довідалися про відмінності у вченні та розумінні подружжя у Католицькій та Православній Церкві, однак варто наголосити, що спільних рис також багато. Вважаємо корисним використання результатів дослідження для осіб, які займаються підготовкою пар до прийняття Тайни Подружжя. Це дозволить дати відповіді на питання багатьох пар про важливість нерозривності та глибокої єдності, яку вони здобудуть у подружжі, внаслідок чого вони будуть краще розуміти відповідальність, яку хочуть отримати. В цьому контексті можна

ВИСНОВОК

продовжувати дослідження, для запобігання розлучення і конкретні пастирські дії щодо цього. Отож, побачивши позитивні та переконливі аргументи щодо нерозривності у Католицькій та Православній Церкві, можемо надалі старатися пропагувати цю істотну ознаку та чинити позитивний вплив на майбутні та вже існуючі подружні вузли.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Francis. Post-Synodal Apostolic Exhortation *Ammoris Leticia* 19 березня 2016 // *The Holy See vatican.va* // За неофіц. укр. перекл. Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви *synod.ugcc.ua* (15.10.2020).
2. *Text of the Celebration of Matrimony* // *Catholicweddinghelp catholicweddinghelp.com* (03.11.2020).
3. *Библейские комментарии отцов Церкви и других авторов I – VIII веков. Ветхий Завет. Том I: Книга Бытия 1-11/* Перекл. з англ., грец., лат., сир., під ред. Ендрю Лаута в співробітництві з Марко Конти / Русское издание под ред. К. К. Гаврилкина. – Тверь 2004.
4. Гусак П. *Християнська наука про подружнє життя у документах Католицької церкви* 26 березня 2019 // Християнська служба порятунку *crs-center.org* (27.10.2020).
5. *Евхологiон або Требник Митрополита Петра Могили Київ 1646* // Фотопередрук Олекси Горбача Рим 1988.
6. Іван Павло II, *Familiaris consortio (Сімейна спільнота)* // *Документи Католицької Церкви про шлюб і сім'ю (Від Лева XIII до Бенедикта XVI)*, Львів 2008, 177-278.
7. II Ватиканський Собор. Душпастирська конституція про Церкву в сучасному світі *Gaudium et spes* // *Документи Другого Ватиканського Собору (1962-1965): конституції, декрети, декларації. Коментарі.* Львів 2014, 334-413.
8. *Канони партикулярного права Української Греко-Католицької Церкви* // *Українська Греко-Католицька Церква ugcc.ua* (28.09.2020).
9. *Кодекс Канонического Права.* Москва 2007.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

10. *Кодекс Канонів Східних Церков*. Львів 1995.
11. *Комментарии Баркли 1 послание Петра* // Библия онлайн bible.by (10.04.20).
12. *Комментарии Баркли на послание к Ефесеянам* // Библия онлайн bible.by (11.06.20).
13. *Комментарии Баркли на послание к Колоссянам* // Библия онлайн bible.by (14.06.20).
14. *Комментарии Баркли От Матфея* // Библия онлайн bible.by (03.04.20).
15. Мейендорф И. *Брак в православии*. Клин 2004 [PDF].
16. Недунгатт Д. (ред.). *Путівник по Східному Кодексу: Коментар до Кодексу Канонів Східних Церков* / перекл. Гладкий. О. Львів 2008 [PDF]
17. Пій XI, *Casti connubii (Непорочне подружжя)* // *Документи Католицької Церкви про шлюб і сім'ю (Від Лева XIII до Бенедикта XVI)*, Львів 2008, 33-83.
18. *Про канонічні аспекти церковного шлюбу* 1 грудня 2017 // *Руська Православна Церква* patriarchia.ru/ua (08.11.2020).
19. *Святе Письмо* / перекл. з євр., араб. та грец. Хоменка Івана, Жовква 2015.
20. Синод єпископів УГКЦ. *Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха»*. Львів 2011.
21. Синод Української Греко-Католицької Церкви. *Катехизм Католицької Церкви*. Львів 2002.
22. *Соціальна концепція* // *Українська Православна Церква* orthodox.org.ua (09.11.2020).

СПИСОК ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

23. *Томас Райт – Послання до Євреїв. Популярний коментар* // *Витанія* vutaniya.info (9.06.2020)
24. *Требник у двох частинах* , Київ, 2000.
25. *Требник*, Львів 2001.

Додаткова література

1. *10 найбільш читаних книжок у світі* // *ЛітАкцент* litakcent.com (26.02.2020)
2. D`Aquino T. *Commento al corpus Paulinum*. Bologna 2008.
3. *Genesis* // *Біблія Vulgate (перевод на латынь Иеронима Блаженного)* magister.msk.ru (06.11.2020).
4. Pietras H, *Małżeństwo w pierwszych wiekach* // *Deon.pl* deon.pl (02.11.2020.)
5. Аверінцев С, Рупнік М, *Адам і його ребро. Духовність подружньої любові* / перекл. Прокопович М., Львів 1998 [PDF].
6. Агеева Е. , Ореханов Г. *Брак* // *Православная Энциклопедия, под редакцией Патриарха Московского и всея Руси Кирила*. pravenc.ru (08.11.2020).
7. Астрожникова Н. *7 вопросов генетику: как кровосмешение влияет на здоровье детей*. 20 вересня 2018 // *Letidor* letidor.ru (07.10.20).
8. *Берейшит [В начале]* // *ТаНаХ Тора | Невшим | Кетувим* nev-tanah.info (23.11.2020).
9. *Вінчання: таїнство шлюбу* // *СПАСО-ПРЕОБРАЖЕНСЬКИЙ СОБОР* preobraz.kiev.ua (11.11.2020).

СПИСОК ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

10. Волощак І. *В Іншому чи в Іншій до нас приходять сам Господь. Конспект лекції о. Романа Лаби 14 лютого 2020 // Інститут родини та подружнього життя УКУ family-institute.org.ua (10.04.20).*
11. *Дітріх фон Гільдебранд Подружжя: таємниця відданої любові // Домашня Церква. Сайт Християнських родин dc.lviv.ua (02.11.20).*
12. *Души мужа и жены после смерти вместе находятся? // Душа. Спасите наши Души saveoursouls.ru (18.11.2020).*
13. *Енцикліка Папи Пія XI про християнське подружжя // Католицький оглядач catholicnews.org.ua (04.09.2020).*
14. Ефрем Сирин *Толкование на книгу пророчества Осии*, Москва 2006 [PDF].
15. Ефрем Сирин *Толкования на священное Писание Книга пророка Малахии // Азбука веры azbyka.ru (23.11.2020)*
16. *Звернення Синоду Єпископів Києво-Галицького Верховного Архиепископства УГКЦ з нагоди Року сім'ї в Україні. 29 травня 2019 // Офіційний інформаційний ресурс Української Греко-Католицької Церкви news.ugcc.ua (03.09.2020).*
17. Иоанн Дамаскин *Точное изложение Православной веры* Москва 2003, [PDF].
18. Иоанн Златоуст, *Беседы на книгу Бытия // Азбука веры azbyka.ru (23.11.2020).*
19. Каменчук А. *Будут ли супруги вместе в Царствии Небесном?* 20 січня 2015 // *Елицы elitsy.ru (17.11.2020).*
20. Карсон Д. *Новый Библейский Комментарий. Часть 2 (Ветхий Завет). Псалтирь – книга пророка Малахии // Азбука веры azbyka.ru (30.03.2020)*

СПИСОК ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

21. Карсон Д. *Новый Библейский Комментарий. Часть 3 (Новый Завет)* // *Азбука веры* azbyka.ru (03.04.2020)
22. Кирилл Александрийский *Толкование на пророка Осию* / Перев. П.И. Казанского и А.А. Жданова под ред. М.Д. Муретова. Москва 2006, [PDF].
23. *Кодекс про шлюб та сім'ю України* // *Верховна Рада України* zakon.rada.gov.ua (28.09.2020).
24. Лопухин А. *Толковая Библия Толкование на книгу Бытия* // *Азбука веры* azbyka.ru (23.11.2020).
25. Морозов К. *За винятком випадку розпусти (porneia)*. 12 лютого 2017 // *Credo credo.pro* (03.04.20).
26. *На Соборе РПЦ прийняли документ, пояснюючий принципи православного брака* 1.12.2017 // *Страна.ua* strana.ua (12.11.2020)
27. Неганова Е. *Брак и семья. Идеал брака в православии* 01 грудня 2003 // *Киевская Русь* kiev-orthodox.org (20.11.2020).
28. Осипов А. *Христианские основы брака 2005.12.25* // *Youtube* youtube.com (16.11.2020)
29. Пашков. Д. *Икономия* // *Православная Энциклопедия, под редакцией Патриарха Московского и всея Руси Кирила*. pravenc.ru (12.11.2020)
30. Поспішил В. *Подружнє право. Коментар до Східного Католицького Подружнього Права* / перекл. Кравчук А.
31. *протоиерей Иоанн Мейендорф* // *Азбука веры* azbyka.ru (12.11.2020)
32. Ринекер Ф, Майер Г., *Библейская Энциклопедия Брокгауза* // *Азбука веры* azbyka.ru (23.11.2020).
33. Роуз С. *Православное понимание книги Бытия* // *Азбука веры* azbyka.ru (24.03.2020)

СПИСОК ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

34. *Словник української мови Академічний тлумачний словник (1970—1980)* // sum.in.ua (26.02.2020).
35. Смирнов Д. *Венчанные супруги после смерти встречаются на небесах?* // *Youtube* youtube.com (16.11.2020).
36. *ТАЇНСТВО ШЛЮБУ*. 21 травня 2013 // *Наша парафія* parafia.org.ua (23.11.2020)
37. *Танах — Еврейская Библия* // *Иудаизм и евреи* toldot.ru (06.11.2020).
38. *Толковый словарь Ожегова* // *Словари и Энциклопедии* endic.ru (23.11.2020).
39. Учительське служіння Церкви та святі таїнства: Канонічне право III. Львів 2008.
40. Фаст Геннадій. *Толкование на книгу Песнь Песней Соломона*. Красноярск 2000 [PDF].
41. Федосов А. *Супруги после смерти. Души супругов. Душа после смерти.* // *Youtube* youtube.com (16.11.2020).
42. *Церковний трибунал* // *Українська Греко-Католицька Церква Львівська Архiepархія*. ugcc.lviv.ua (01.10.2020).
43. *Что будет с венчанными людьми после смерти?* 11 лютого 2004 // *Татьянин День* archive.taday.ru (17.11.2020).
44. Шалберов С., *"Муж" и "жена" после смерти* 24 липня 2009 // *Азбука веры* azbyka.ru (17.11.2020).